

ATRI CULTURA
I PATRIMONI

CASTELL DE SANT ISCLE (VIDRERES, LA SELVA)

Campanya 2018

MEMÒRIA

Caldes de Malavella, juny 2020

Joan Llinàs i Pol

Nom del jaciment: Castell de Sant Iscle

Municipi: Vidreres

Comarca: La Selva

Directors: Joan Llinàs i Pol

Dates de la intervenció: a. 2 a 13 de juliol de 2018
b. 30 de juliol a 10 d'agost de 2018

Nº expedient: a. 22.192
b. 22.313

Joan Llinàs i Pol

Juny 2020

ÍNDEX

Fitxa tècnica del jaciment	p. 3
1. Introducció	p. 4
2. Situació geogràfica i dades històriques.....	p. 9
3. Objectius i metodologia.....	p. 14
4. Desenvolupament de la intervenció.....	p. 17
4.1. Sector 9.....	p. 17
4.2. Sector 12.....	p. 36
4.3. Sector 13.....	p. 44
4.4. Sector 21.....	p. 47
5. Conclusions	p. 48
6. Bibliografia	p. 52
Annex 1. Estudi antropològic.....	p. 53
Annex 2. Material arqueològic. Inventari i dibuix.....	p. 61
Annex 3. Inventari fotogràfic.....	p. 76
Annex 4. Planimetria.....	p. 85

FITXA TÈCNICA DEL JACIMENT

Nom: Castell de Sant Iscle

Municipi: Vidreres

Comarca: La Selva

Coordenades UTM: x: 484109, y: 4626121, z: 146

Protecció del jaciment: Bé d'Interès Cultural (R-I-51-6163)

Tipus d'intervenció: Intervenció arqueològica preventiva.

Activitat portada a terme: Excavació arqueològica preventiva de diversos sectors del recinte del castell de Sant Iscle, prèvia a la consolidació i rehabilitació del monument.

Tipus d'estructures localitzades: Sector 6: 8 enterraments. Sector 9: Estructures i estrats diversos. Sector 13: Restes d'una fortificació.

Cronologia: segles IX-XV

Crèdits: Promotor: Ajuntament de Vidreres.

Direcció: Joan Llinàs i Pol.

Equip de treball: 1 auxiliar d'excavació i una vintena de participants en dos camps de treball de la Generalitat de Catalunya.

Resum de la intervenció:

Paraules clau: Castell, Vidreres, ceràmica, medieval, necròpolis.

L'excavació arqueològica efectuada el 2018 al castell de Sant Iscle s'ha centrat en quatre sectors. Al sector 9 s'hi ha continuat l'excavació en extensió, amb la documentació d'estrats i estructures de la primera fase del castell (s. XII) i la documentació de 12 nous enterraments pertanyents a la necròpolis altmedieval. Al sector 13, l'ampliació de la cata cap a l'est i al sud-est ha permès constatar que l'estructura localitzada l'any 2017 en aquest punt es tracta d'una muralla, composta per dos llenços i una torre, enderrocats al segle XIV. També s'ha treballat al sector 12, on s'han excavat nivells baixmedievals, i al sector 21, on s'ha extret un anivellament general anterior al darrer nivell de circulació.

1. INTRODUCCIÓ

Del 2 al 13 de juliol i del 30 de juliol al 10 d'agost de 2018 (nº intervenció 22.192 i 22.313, respectivament) s'ha dut a terme una nova campanya d'excavacions arqueològiques al castell de Sant Iscle. Patrocinada per l'Ajuntament, ha estat dirigida per l'arqueòleg Joan Llinàs i Pol (Atri Cultura i Patrimoni SLU), que ha comptat amb la col·laboració d'un auxiliar d'excavació i amb els participants de dos camps de treball gestionats pel Grup d'Esplai Vidrerenc.

El castell de Sant Iscle de Vidreteres està declarat Bé d'Interès Cultural (R-I-51-6163) segons el Decret de 22 d'abril de 1949, publicat en el BOE el 5 de maig del mateix any. Per aquest motiu, tota intervenció arqueològica en el monument està subjecta a l'aprovació de la Comissió de Patrimoni de Girona (Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura) mitjançant la presentació del corresponent projecte d'intervenció.

El mes de març de 2004 l'Ajuntament de Vidreteres va endegar un projecte d'intervenció arqueològica global en el recinte del castell. Després de diversos problemes administratius i de gestió, es va aconseguir que l'any 2005 es pogués realitzar una excavació arqueològica a la capella de Sant Iscle (zona 1), situada a tocar de les edificacions del castell. L'excavació, que es va dur a terme en bona part mitjançant un camp de treball de Joventut organitzat pel Grup d'Esplai Vidrerenc, va permetre no tan sols documentar totalment aquesta construcció romànica, sinó que també va posar de manifest la magnitud i les característiques principals de les reformes que s'hi van fer amb el pas del temps: una reconstrucció total al segle XV, que fins i tot va canviar l'orientació de l'edifici, i una nova reforma, més parcial, al segle XVI (Llinàs 2005; Llinàs, Formiga i Gascons 2007). Va haver-hi temps, també, per iniciar les intervencions a dins del castell pròpiament dit (zona 2), on la simple neteja de la capa vegetal va posar al descobert les restes d'un pati porticat (zona 2, sector 1) adossat a migdia contra les restes de la torre de l'homenatge del castell fundacional.

Aquestes interessantíssimes troballes van comportar que la previsió de la campanya de 2006 anés encaminada a la continuació de l'excavació d'aquests dos elements: el pati (zona 2, sector 1) i la torre de l'homenatge (zona 2, sector 5). En el primer cas, es van excavar els nivells d'enderroc i abandó, que es van poder datar a principis del segle XVI, fins que s'arribà arreu als nivells de circulació, on hi havia retallades dues sitges, que no es van poder acabar d'excavar. A la torre de l'homenatge tan sols es va poder avançar en la seva delimitació, que va quedar inacabada. Igualment, l'any 2006 es va intervenir en altres parts del castell: les torres nord-oest (zona 2, sector 2) i sud-

oest (zona 2, sector 3), que van quedar enllestides, i l'ala oest (zona 2, sectors 4 i 6), de la qual tot just se'n va començar a extreure el potent enderroc que la cobria.

Pel que fa a la campanya de 2007, es va enllestir l'excavació del pati porticat, amb la troballa d'una tercera sitja i de dos nivells de pavimentació, molt malmesos, i de la torre de l'homenatge del castell fundacional, que es va documentar que fou construïda sobre una necròpolis anterior al castell (segles IX-X, probablement), de la qual es van recuperar quatre inhumacions i traces d'una cinquena. Igualment, l'any 2007 es va continuar la intervenció a la llarga i extensa ala oest del castell, en la qual es va extreure la pràctica totalitat de l'enderroc que la cobria i va posar de manifest l'existència d'una habitació a la raconada nord-oest (zona 2, sector 7), que es va començar a excavar, però que romangué inacabada.

La campanya de 2008 es va centrar sobretot a la part sud-est del recinte principal. En començar a enretirar-se els enderrocs es va posar de manifest l'existència d'una gran estança (sector 9), on hi havia la cisterna, i una habitació més petita (sector 14) al nord. Alhora, es va excavar l'interior de la torre sud-est (sector 10), amb la troballa del nivell de circulació i un forat de desguàs, i el parapet de protecció exterior (sector 11) de la porta que s'obria a l'extrem est de la muralla sud. També es va netejar la part externa de la meitat oest d'aquesta muralla sud (sector 13) i es van començar a enretirar els enderrocs del cos oest, una tasca que quedà encara en una fase incipient. Finalment, es va enllestir l'excavació de l'habitació 7, a l'extrem nord-oest, on destaca la troballa d'una llar adossada a la paret nord.

La campanya del 2009 tenia com a objectiu la continuació dels treballs endegats l'any 2008 al sector sud-est del recinte principal i al cos oest, per tal d'avançar en el coneixement de la forma i distribució de les diferents estances de la planta baixa del castell. A l'habitació del sector 9, la finalització de l'extracció dels enderrocs va permetre conèixer les dimensions i estructura de l'estança. A l'habitació 14 s'hi va poder realitzar l'excavació arqueològica completa i, entre altres coses, s'hi va documentat un abocador de finals del segle XV amb una gran quantitat de material arqueològic. Igualment, es va intervenir a l'extrem sud de l'habitació 5, on es va documentar un petit forn domèstic. Pel que fa al cos oest, es van extreure una part important dels potents enderrocs que el cobrien i es va posar de manifest que estava subdividit en dues estances, 12 al sud i 15 al nord. La primera era una gran sala sostinguda amb tres arcs, mentre que la segona, més petita, es comunicava amb l'exterior del castell mitjançant un gran portal a la paret nord i amb el recinte principal gràcies a un accés a la paret de llevant.

La campanya de 2010 es proposava la continuació dels treballs endegats l'any 2009 al sector sud-est del recinte principal i al cos oest, per tal d'avançar en el coneixement de la forma i distribució de les diferents estances de la planta baixa del castell. Al sector sud-est (sector 9) es va excavar la meitat oest de l'habitació, on es va posar de manifest que va patir una gran reforma al segle XV. Al cos oest (sectors 12 i 15) es van acabar d'extreure els enderrocs i les dues estances van quedar a punt per a la seva excavació arqueològica. Per altra banda, es va excavar quasi la totalitat de la meitat oest de l'estança de l'ala nord (sector 8), on sota un gran nivell d'incendi del segle XV, es van descobrir tres sitges, una de les quals va quedar inacabada. Finalment, l'extracció dels enderrocs d'una part de l'ala est, van permetre començar a delimitar una nova estança (sector 16). Al mateix temps, es va efectuar la consolidació d'algunes de les estructures descobertes a les anteriors campanyes, molt especialment la muralla sud del recinte principal i el gran mur que separa el sector 9 dels sectors 14 i 5.

La campanya de 2011 es proposava continuar els treballs endegats a les campanyes anteriors al sector nord-est del recinte principal, per tal de completar el coneixement de la forma i distribució de les diferents estances de la planta baixa del castell. Es van delimitar dues noves estances al costat nord de l'ala est (sectors 18 i 19) i es va excavar la major part de la meitat de llevant de l'ala nord (sector 8) i la totalitat de la torre nord-est (sector 17). També es va enretirar la llenca de terra que quedava a l'espai estret i allargassat que hi havia entre l'ampliació oest i la capella, es va començar a excavar un petit segment del fossat (zona 4) i l'esplanada existent entre la muralla est i el fossat, on va aparèixer un gran abocament de morter de calç amb marques d'una construcció quadrangular de fusta. Al mateix temps, es va efectuar la consolidació d'algunes de les estructures descobertes a les darreres campanyes, molt especialment la muralla oest del recinte principal i la torre sud-oest.

A la campanya de 2012 es va acabar d'excavar el costat de llevant de l'ala nord (sector 8), així com les habitacions que conformen els sectors 16 i 19, a l'ala est, alhora que es va continuar en l'excavació de l'habitació 18, a la mateixa ala, sense que es pogués finalitzar. A l'ala oest, sector 4, es va començar a extreure el gran estrat d'abandó que la cobreix, tasca que va quedar igualment inacabada. Fora muralles es va continuar l'excavació del gran estrat superficial que cobreix l'esplanada existent entre la muralla est i el fossat (sector 20), així com l'espai davant de la muralla sud (sector 13). Pel que fa a la consolidació d'estructures, es va incidir especialment en la muralla nord del recinte principal i les diverses estructures que delimiten les estances de l'ala est.

A la campanya del 2013 es va intervenir sobretot al sector 13, a l'habitació sud de l'ala oest (sector 4) i a l'estança nord del cos oest (sector 15). Al sector 13 es va finalitzar l'excavació iniciada l'any anterior, amb la troballa de 13 enterraments altmedievals, la majoria infantils. Al sector 4 es va descobrir la paret que tancava pel costat nord aquesta estança i s'hi van documentar diversos anivellaments del segle XIV i XV. Pel que fa al sector 15, s'hi va documentar una claveguera que la travessava de SE a NW i fins a 5 sitges, de les quals se'n van poder excavar totalment 3. També cal remarcar que en el sector 18, una de les habitacions en què se subdivideix l'ala est del recinte principal, s'hi va excavar una sitja del segle XIII. Pel que fa a les tasques de consolidació, es va treballar en la part superior de la muralla nord del recinte principal.

L'any 2014 es va pràcticament enllestir l'excavació del sector 4, on van aparèixer 12 nous enterraments pertanyents a la necròpolis altmedieval i es va efectuar l'excavació dels nivells superiors de la veïna estança del sector 6, al nord, on es van documentar nivells arqueològics dels segles XIV i XV. També es va enllestir l'excavació del sector 15, on es van excavar les dues sitges que havien quedat pendents de la campanya anterior (una del segle XIII i una altra del XV), i es va començar a intervenir en els nivells d'abandó del veí sector 12, al sud, on van començar a aparèixer diverses subdivisions internes, l'excavació de les quals va quedar pendent per futures campanyes. També es va treballar a la part exterior nord (sector 21), on es va excavar part de l'enderroc de la muralla nord del castell.

L'any 2015 es va enllestir definitivament l'excavació del sector 4, amb l'aparició de tres nous enterraments i uns petits nivells altmedievals. Al sector 6 es va completar l'excavació de l'estratigrafia general, del segle XIV i es va intervenir en tres de les cinc sitges que s'hi van documentar. També va continuar l'excavació del sector 21, per sota ja dels nivells d'enderroc de la muralla, i es va reprendre l'excavació del sector 9, on es va incidir en nivells generals del segle XV.

L'any 2016 es va començar l'excavació en profunditat de l'extrem sud del sector 12, on es va confirmar que l'ampliació oest del castell data del segle XIV, i que es va realitzar mitjançant l'amortització d'un important mur anterior, que sembla que delimitaria un primitiu camí d'accés a l'interior del castell. També es van excavar tres noves sitges al sector 6, datades al segle XIII, i es van continuar els treballs al sector 21, amb la documentació d'un nivell de circulació de calç i l'inici de l'excavació dels nivells inferiors.

L'any 2017, finalment, es va concloure l'excavació del sector 6, amb la troballa i excavació de 8 nous enterraments pertanyents a la necròpolis altmedieval, i es va

continuar l'excavació en extensió del sector 9, on es va extreure un gran anivellament de principis del segle XV i, a sota, un estrat del segle XIV. També es va començar a intervenir a l'extrem oest del sector 13, on es va localitzar la continuació de l'estructura preexistent documentada al veí sector 12 els anys 2014 i 2016, i que es va identificar com una fortificació pertanyent, probablement, a la primera fase del castell, que va tenir continuïtat d'ús fins al segle XIV, en què fou enderrocada.

2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA I DADES HISTÒRIQUES

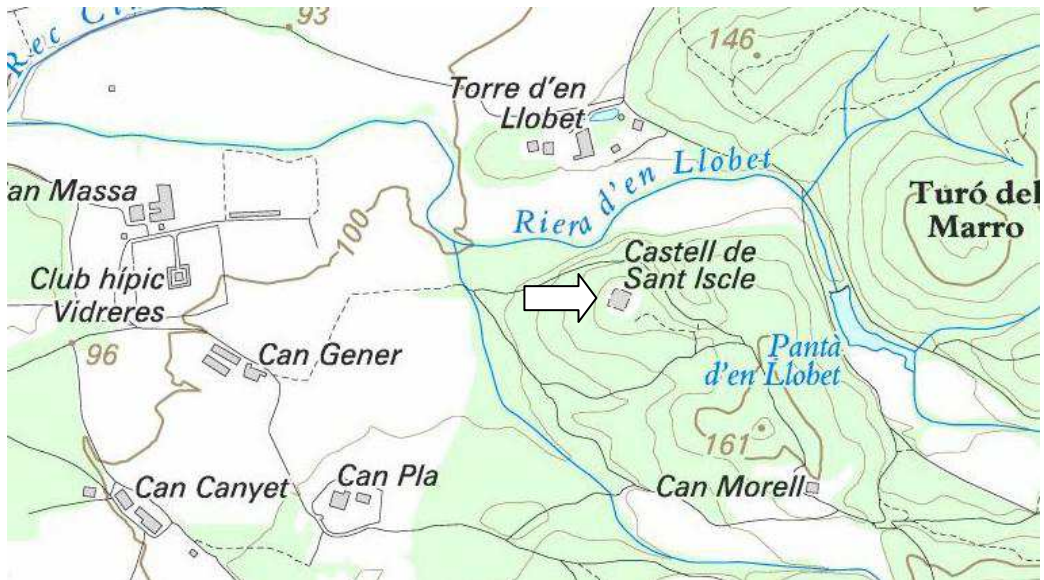
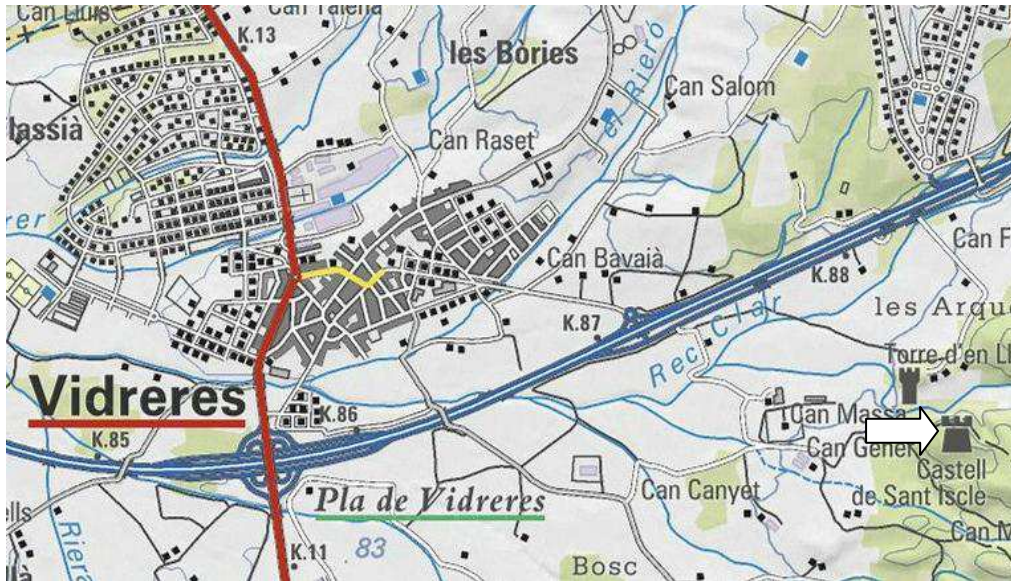
Ubicació i entorn

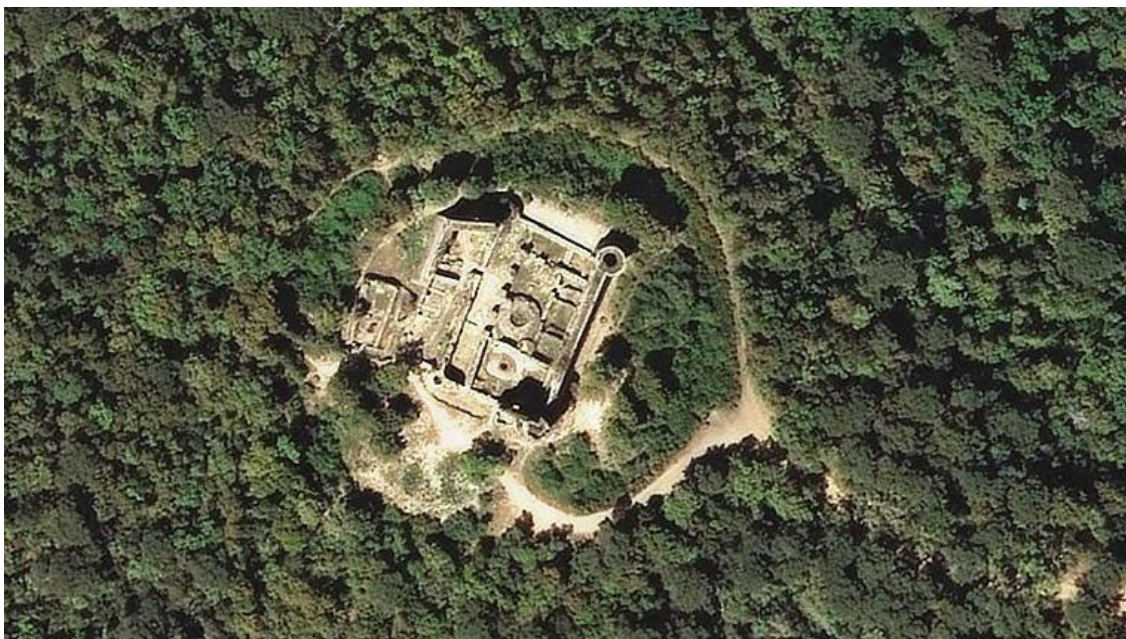
El castell de Sant Iscle està ubicat al cim d'un turó de 146 metres d'alçada situat a l'extrem nord-oest del massís d'Ardenya o de Cadiretes, pertanyent a la Serralada Litoral Catalana. Es tracta d'un dels primers contraforts del massís, i es troba directament afrontat a la propera plana, que s'estén a la banda de ponent del turó. En aquesta direcció, el castell té un domini visual excel·lent sobre tota la depressió prelitoral selvatana i les elevacions que la circumden (serralada Litoral, Montseny i Guillerics), on es troben altres castells (Torcafelló, Sant Maurici, Argimon, Montsoriu...), la majoria pertanyents, com Sant Iscle, al vescomtat de Cabrera. Pel nord, el castell controla la petita vall del Rec Clar, que comunica el pla de Vidreres amb Llagostera i, per tant, l'accés a la costa per la banda de la vall d'Aro. Al sud i a l'est s'alcen les elevacions del massís d'Ardenya i els accessos a Caulès, controlats també pel castell i per la torre de Puig Castellar, segurament dependent del mateix castell, les restes de la qual es troben al cim del turó homònim, de 211 metres d'alçada, a 1 km en línia recta a llevant de Sant Iscle. Les coordenades UTM del castell de Sant Iscle són: x-484109, y-4626121, z-146.

S'hi accedeix per dos camins. El més directe surt del nucli urbà pel carrer Costa Brava i es passa per sota l'autovia C-35 per prendre la calçada lateral en direcció a la urbanització la Goba. S'agafa el primer trencall a la dreta, es passa per can Massa i can Gener, des d'on un camí a l'esquerra ens porta directament al turó del castell.

L'altre camí surt de la C-35, davant per davant dels accessos a l'urbanització La Goba, a uns 2 km a llevant del nucli urbà. El camí passa pel costat de la Torre d'en Llobet, del pantà d'en Llobet i de Can Morell, encerclant el turó de Sant Iscle per l'est, pel sud i, finalment, per l'oest, des d'on arrenca un corriol que s'enfila fins al castell.

L'entorn natural immediat del castell és profundament boscós. La totalitat del turó (i de les elevacions circumdants) està coberta per un dens bosc mixt de pins i alzines, amb predomini d'aquestes darreres, especialment d'alzines sureres, un tipus de bosc tradicional del massís. La plana, en canvi, està conreada quasi en la seva totalitat, i dedicada majoritàriament a la producció cerealística.

Plànols i ortofotos de situació del castell de Sant Iscle (font: ICGC)

El castell

La primera referència documental coneguda del castell de Sant Iscle data del 28 d'agost de 1194, quan és esmentat en un acord signat entre els vescomtes de Cabrera Ponç III i Marquesa, d'una banda, i el rei Alfons I el Cast de l'altra. En aquest document, els vescomtes reconeixen el seu vassallatge respecte del monarca i, com a garantia, li ofereixen cinc castells propis, entre els quals el de Sant Iscle.

Des del castell s'exercí la jurisdicció feudal del terme de Vidreres, que coincidia aproximadament amb l'actual terme municipal. El senyor del castell fou, de fet, un castlà dependent del vescomte de Cabrera, que va ser el senyor feudal del castell i del terme fins a l'extinció del feudalisme, a la primera meitat del segle XIX.

Els esments documentals del castell de Sant Iscle són escassos. El 18 de juliol de 1241 el vescomte Guerau V de Cabrera lliurà el castell en feu a l'orde del Temple per tal de compensar un bescanvi fet l'any 1227 pel seu pare Guerau IV -que era templer- del castell de Mediona pel de Vilobí. Pel que fa al segle XIV, se sap que l'any 1310 Elionor, esposa de Bernat I de Cabrera, residia al castell, i que l'any 1356 la fortificació (*castell de Sentaiscle*) surt esmentada com una de les possessions del vescomtat.

No se sap res més fins l'any 1485, quan els pagesos de remença, que havien ocupat el castell, el tornaren als seus senyors. A l'edat moderna la jurisdicció del terme de Vidreres anà a càrrec del batlle, que residia al nucli urbà, de manera que el castell desapareix de la documentació. L'any 1831 el castell encara pertanyia al duc de

Medinaceli com a vescomte de Cabrera, però amb l'extinció de l'Antic Règim passà a mans particulars.

La capella de Sant Iscle

L'element més documentat del castell de Sant Iscle és la seva capella, dedicada al sant que donà nom a la fortalesa. Tot i que ja devia existir l'any 1194, donada la denominació del propi castell (*castrum Sancti Aciscli*), la primeres referències conegudes específiques del temple daten dels anys 1263 (*Sancti Aciscli*) i 1280 (*capella Scti. Aciscli de Vitrariis*), i cal destacar que en aquests primers documents no s'hi esmenta el culte a Santa Victòria, que acompanyà posteriorment al de Sant Iscle.

Sembla que en aquesta capella s'hi venerava el cos de Sant Iscle, que es diu que havia estat portat de Còrdova l'any 1010 amb motiu de l'expedició catalana a aquesta ciutat. L'any 1263, el cos fou traslladat al monestir de Santa Maria de Breda per disposició del vescomte Guerau VI, tot i que romangueren a la capella diverses relíquies, ja que l'any 1339 el bisbe de Girona, en presència dels vescomtes Bernat II i Tímbor, va obrir, trobant-se a la capella, una arqueta que contenia 62 fragments d'ossos del sant i se'n va endur alguns, que va repartir per diferents centres religiosos perquè hi fossin venerats.

Per assegurar el manteniment de la capella, els vescomtes van fundar un benefici sota l'advocació dels dos germans màrtirs, Sant Iscle i Santa Victòria, i un beneficiat tenia cura del temple.

Una visita pastoral de l'any 1436 ens informa que la capella estava enrunada i que s'autoritzava a traslladar el culte a l'església parroquial de Vidreres, amb el consentiment del vescomte Bernat Joan. El més probable és que aquest enrunament hagués estat provocat pels forts terratrèmols que van afectar les comarques gironines els anys 1427 i 1428. En qualsevol cas, ben aviat s'inicià la reconstrucció del temple, donat que l'any 1449 es concedí una llicència per erigir-hi un altar dedicat als sants Llop i Antoni i al 1462 hi fou beneïda una campana.

Les excavacions de 2005 van permetre documentar que aquestes reformes van ser radicals. La vella capella romànica fou substituïda per un nou edifici, que n'aprofitava tan sols les parets nord i oest. Orientat amb l'eix principal nord-sud (és a dir, perpendicular a l'orientació de la capella romànica, que era est-oest), aquest nou temple constava d'una nau rectangular capçada al nord per un absis carrat. Per a construir-lo, s'enderrocà la paret sud de la capella antiga, alhora que el vell absis

quedava inutilitzat; afortunadament no s'acabà d'enderrocar del tot i això n'ha permès la seva conservació fins avui.

Posteriorment, la documentació prova que l'any 1583 s'obtingué un llicència de beneir la capella dels sants Iscle i Victòria, que s'havia reedificat al castell. Al segle XVI, doncs, la capella fou objecte de noves obres de reforma, que també van documentar les excavacions de 2005.

Aquesta tercera capella es va construir amb el castell ja abandonat i es va mantenir en funcionament almenys fins a la primera meitat del segle XIX. Se sap que fins ben entrat aquest segle els vidrerencs hi feien una processó anual pel dia de sant Iscle i santa Victòria, el 17 de novembre, a la qual cal afegir-hi la que, des del 1667, s'hi feia des de Maçanet. Tot i així, una visita pastoral ens certifica la decadència de la capella - que descriu que tenia un únic altar amb ara i ornamentals- l'any 1775, ja que el benefici havia estat traslladat a l'altar de Sant Iscle i de Santa Victòria de la parroquial de Vidreres. Finalment, una altra visita pastoral, de 1828, ens informa que la capella estava enrunada i que ja no es tornà a edificar.

La capella, doncs, començà a caure en l'oblit. Cessaren les processons i el culte a Sant Iscle i Santa Victòria es diluí entre els oficis i les diverses capelles de l'església parroquial de Vidreres, on un reliquiari de plata que contenia les restes de Sant Iscle que s'havien conservat a la capella del castell fou venerat fins que desaparegué l'any 1936, durant la guerra Civil.

3. OBJECTIUS I METODOLOGIA

3.1. Objectius

El castell de Sant Iscle és una fortificació rectangular amb torres als quatre angles (recinte principal, zona 2), a la qual s'adossa posteriorment un cos més petit, també de planta rectangular, al costat oest (cos oest, zona 3). A l'exterior d'aquestes edificacions hi ha un ampli espai exterior (zona 1) on destaca la capella, i, finalment, tot el conjunt està envoltat d'un fossat (zona 4).

En el moment d'iniciar-se les excavacions en el monument, l'interior, tant del recinte principal com del cos oest, restava cobert d'enderrocs i de terra, i pràcticament no s'hi podien apreciar subdivisions internes. Igualment, no s'apreciaven els panys de muralla nord, oest i part del de migdia del recinte principal. Per aquesta raó, davant l'interès de l'Ajuntament de Vidreres de realitzar un projecte global de consolidació i restauració d'estructures i d'endegar posteriorment la museïtzació i gestió del monument, era necessari de bon primer efectuar-ne l'excavació arqueològica total. Només finalitzades les excavacions, i un cop posades al descobert les diferents estructures que componen el castell, es podrà procedir a realitzar-hi el corresponent projecte de restauració i museïtzació.

Limitada per qüestions pressupostàries, la intervenció arqueològica al castell no s'ha pogut escometre de cop sinó que s'ha hagut de realitzar mitjançant un seguit de campanyes iniciades l'any 2005 i realitzades anualment de forma ininterrompuda cada estiu. Ja hem vist com, després d'excavar íntegrament la capella l'any 2005, des del 2006 s'han anat gradualment deixant al descobert les diverses estances i estructures que conformen el castell pròpiament dit. Entre els anys 2006 i 2012 la major part dels treballs es van concentrar al recinte principal (zona 2) i, al final d'aquest període, ja s'havia enllestit l'excavació del pati interior (sector 1), les quatre torres cantoneres (sector 2, 3, 10 i 17), la torre de l'homenatge (sector 5), l'habitació nord-oest (sector 7), el parapet exterior de protecció de l'entrada (sector 11), quasi tota l'ala est (sector 14, 16, 18 i 19), l'ala nord (sector 8) i la meitat oest de l'habitació sud-est (sector 9).

A partir de l'any 2013 es va endegar l'excavació de les estances situades al costat de ponent del castell: l'ala oest (sectors 4 i 6) i el cos oest (sectors 12 i 15), on fins aleshores només s'hi havien enretirat els enderrocs. Després de 5 campanyes, l'any 2017 s'havia finalitzat l'excavació de tota l'ala oest i de bona part del cos oest, excepte una franja que ocupava el terç nord-est del sector 12 i l'extrem sud-est del sector 15. Un dels objectius de la present campanya de 2018 ha estat endegar l'excavació d'aquests dos darrers espais.

També el 2013 es va escometre l'excavació de l'exterior del castell (zona 1), primer a la part més propera a la muralla sud (sector 13) i a continuació, a partir de 2014, també al costat oposat, al nord (sector 21). En aquests dos sectors els treballs no s'hi han efectuat de manera continuada, sinó amb interrupcions en funció dels condicionants dels treballs en altres sectors. Gràcies a la finalització de l'excavació en alguns d'aquests altres àmbits, en la present campanya de 2018 s'ha pogut planificar per primera vegada la intervenció simultània en els sectors 13 i 21.

Finalment, un altre dels objectius de la present campanya ha estat continuar l'excavació de la meitat est del sector 9, el darrer espai del recinte principal (zona 2) que seguia inacabat.

3.2. Metodologia

El mètode seguit ha estat el que s'ha desenvolupat des de finals de la dècada dels setanta en aquests tipus de jaciments: el mètode estratigràfic treballant en extensió i, sempre que es pugui, per fases, conegut popularment amb el nom de l'investigador que el va desenvolupar, Harris. El registre i documentació s'ha fet mitjançant un model de fitxa molt semblant al que s'utilitza a la major part dels jaciments amb estructures de la zona.

Per facilitar el procés treball i la ubicació física de les diferents unitats estratigràfiques, s'han subdividit les zones (zona 1- espai entre el castell i el fossat, zona 2-recinte principal, zona 3-cos oest, zona 4-fossat) en diversos sectors, que responen a àmbits en general ben delimitats per estructures. Els sectors on hem intervingut enguany són els següents:

- Sector 9: Habitació sud-est (zona 2)
- Sector 12: Habitació sud del cos oest (zona 3)
- Sector 13: Espai exterior sud (zona 1)
- Sector 21: Espai exterior nord (zona 1)

El material ha estat rentat i siglat amb unes inicials que fan referència al nom del jaciment, l'any de l'excavació i el número d'unitat estratigràfica, tenint en compte que el primer dígit del número d'UE fa referència a la zona a la qual pertany. Les inicials utilitzades han estat CSI. Com a exemple, la sigla CSI.18.3085 fa referència al nom del jaciment (Castell de Sant Iscle), a l'any (2018) i a la unitat estratigràfica en la que s'ha recollit el material que s'està inventariant (UE 3085, en aquest cas, doncs, pertanyent a la zona 3). Posteriorment, se n'ha fet un inventari per unitats estratigràfiques. Aquest

inventari de materials, així com el dibuix de les peces més significatives, s'adjunten en aquesta memòria.

Durant la campanya d'excavacions també s'han realitzat les preceptives tasques planimètriques (plantes i seccions), que també s'adjunten a la memòria.

4. DESENVOLUPAMENT DE LA INTERVENCIÓ

4.1. SECTOR 9

El sector 9 està conformat per l'habitació situada a la raconada sud-est del recinte principal del castell (zona 2). Es tracta d'una gran estança de planta rectangular d'11'5 per 7'8 metres de superfície útil (prop de 90 m²) al nord-oest de la qual hi destaca l'estructura de la cisterna (UE 2154), conservada en la seva pràctica totalitat. Al sud-est s'obre la porta principal d'entrada al castell (en la fase baixmedieval) i, ateses les grans dimensions d'aquesta cambra, el desaparegut pis superior estava sostingut per dos grans arcs dels quals n'hem conservat els basaments adossats a les parets nord i sud de l'estança (UE 2152, 2153, 2155 i 2190). A l'extrem nord-est, una porta interior permetia l'accés cap a la veïna habitació del sector 5.

Aquesta cambra estava sepultada per un gran nivell d'enderroc (UE 2116) que va ser extret els anys 2008 i 2009 i que havia caigut sobre una petita freqüentació del segle XVII, quan el castell ja estava abandonat i semienrunat. L'any 2010 es va procedir a l'excavació fins a roca mare del terç oest de l'estança, entre la muralla UE 2109 al sud, el mur UE 2024 a l'oest, i la cisterna a l'est i al nord. Es van documentar diverses fases: un enterrament altmedieval (E5), restes d'estructures d'una primera fase (UE 2213), una reforma important de mitjan segle XV, amb la construcció de la cisterna i un anivellament general i, finalment, una darrera reforma, amb la construcció de dues petites estances al sud, datada a finals del segle XV.

Fins a l'any 2015 no es va endegar l'excavació en extensió de la resta de l'estança, és a dir, tota la seva meitat est, entre les muralles UE 2109 (sud) i 2114 (est), el mur UE 2143 (nord), la cisterna (nord-oest) i el perfil deixat l'any 2010 (sud-oest). S'hi van documentar uns estrats d'abandó generals (UE 2148, 2149 i 2150), i restes diverses pertanyents a la darrera -i precària- utilització d'aquesta part del castell (pavimentació UE 2431 i anivellaments UE 2439 i 2429), de la segona meitat del segle XV, posteriors a la construcció de la cisterna.

Després d'una nova aturada l'any 2016, el 2017 es va continuar l'excavació de la cambra. Bona part de la campanya es va esmerçar en extreure un gran anivellament general (UE 2441), de més de mig metre de potència, contemporani de la construcció de la cisterna. El material arqueològic va permetre revisar la datació d'aquesta gran reforma i de la construcció de la cisterna i pujar-la fins al primer terç del segle XV. Aquest anivellament cobria dos estrats del segle XIV (UE 2491 i 2493), que s'assentaven damunt d'un nivell de circulació previ (UE 2492) i que cobrien part de les restes d'una estructura de pedra i morter de calç (UE 2495).

Enguany s'han continuat els treballs on es van deixar en la campanya de 2017 i s'ha completat l'excavació de tota la meitat est del sector, entre els murs perimetrals i la cara est de la cisterna, fins arribar arreu al subsòl natural. Al final de la campanya només ha quedat per acabar d'excavar en aquest sector l'espai entre la cisterna i la muralla sud, on resten pendents d'excavació un mínim de quatre enterraments altmedievals (un de segur i tres d'hipotètics) i un estrat associat.

4.1.1. Llistat de les unitats estratigràfiques.

- 2109. Muralla sud del castell, que delimita el sector pel sud.
- 2114. Llenç oest de la muralla est del castell, que delimita el sector per l'est.
- 2143. Mur que delimita el sector pel nord.
- 2153. Base d'arc contra el mur 2109, al sud-est.
- 2154. Estructura de la cisterna, que delimita pel nord-oest l'espai en excavació.
- 2214. Rasa de fonamentació de la cisterna.
- 2215. Farcit d'obliteració de la rasa 2214.
- 2490. Base de pilar adossada a 2143, sota 2441.
- 2492. Estrat fosc compacte sota 2441 i 2491.
- 2494. Banqueta adossada al mur 2114, sota 2493.
- 2495. Mur E-W sota 2491, al centre-sud del sector.
- 2496. Estrat sorrenc sota 2491, al NE del sector.
- 2497. Clapa vermellosa al centre-nord del sector.
- 2498. Forat de pal al sud de l'estrat 2497.
- 2499. Farcit d'obliteració del forat de pal 2498.
- 2500. Forat de pal al sud-oest del forat 2498.
- 2501. Farcit d'obliteració del forat de pal 2500.
- 2502. Forat de pal al sud-est del forat 2500.
- 2503. Farcit d'obliteració del forat de pal 2502.
- 2504. Forat de pal al sud-est del forat 2502.
- 2505. Farcit d'obliteració del forat de pal 2504.
- 2506. Forat de pal a l'oest del forat 2504.
- 2507. Farcit d'obliteració del forat de pal 2506.
- 2508. Enterrament 44, retall de la fossa.
- 2509. Enterrament 44, esquelet.
- 2510. Enterrament 44, farcit de la fossa.
- 2511. Mur est-oest a tocar de la cara est de la cisterna.
- 2512. Capa de cendres a l'est i a tocar del mur 2511.

- 2513. Cèrcol de pedres que delimita una llar l'est i a tocar del mur 2511.
- 2514. Solera de la llar 2513/2515.
- 2515. Retall de la cubeta de la llar 2513.
- 2516. Farcit de la cubeta de la llar 2513, sota la solera 2514.
- 2517. Estrat heterogeni al costat sud del sector.
- 2518. Enterrament 45, retall de la fossa.
- 2519. Enterrament 45, esquelet.
- 2520. Enterrament 45, farcit de la fossa.
- 2521. Enterrament 46, retall de la fossa.
- 2522. Enterrament 46, esquelet.
- 2523. Enterrament 46, farcit de la fossa.
- 2524. Enterrament 47, retall de la fossa.
- 2525. Enterrament 47, esquelet.
- 2526. Enterrament 47, farcit de la fossa.
- 2527. Enterrament 48. Cèrcol de pedres.
- 2528. Enterrament 48, retall de la fossa.
- 2529. Enterrament 48, esquelet.
- 2530. Enterrament 48, farcit de la fossa.
- 2531. Nivell compacte sota 2517, al racó SE del sector.
- 2532. Bossada amb pedres i calç sota 2492, al centre-sud del sector.
- 2533. Forat irregular dins la cubeta de la llar UE 2515.
- 2534. Farcit del retall UE 2533.
- 2535. Estrat sota 2531, al racó SE del sector.
- 2536. Enterrament 49, retall de la fossa.
- 2537. Enterrament 49, esquelet.
- 2538. Enterrament 49, farcit de la fossa.
- 2539. Enterrament 50, retall de la fossa.
- 2540. Enterrament 50, esquelet.
- 2541. Enterrament 50, farcit de la fossa.
- 2542. Enterrament 51, retall de la fossa.
- 2543. Enterrament 51, esquelet.
- 2544. Enterrament 51, farcit de la fossa.
- 2545. Enterrament 52, retall de la fossa.
- 2546. Enterrament 52, esquelet.
- 2547. Enterrament 52, farcit de la fossa.
- 2548. Enterrament 53, retall de la fossa.
- 2549. Enterrament 53, esquelet.

- 2550. Enterrament 53, farcit de la fossa.
- 2551. Enterrament 54, retall de la fossa.
- 2552. Enterrament 54, esquelet.
- 2553. Enterrament 54, farcit de la fossa.
- 2554. Enterrament 55, retall de la fossa.
- 2555. Enterrament 55, esquelet.
- 2556. Enterrament 55, farcit de la fossa.
- 2557. Enterrament 56, retall de la fossa.
- 2558. Enterrament 56, esquelet.
- 2559. Enterrament 56, farcit original de la fossa.
- 2560. Enterrament 56, farcit de pedres i morter dins la fossa.

4.1.2. Descripció de les unitats estratigràfiques

UE 2109

Estructura original de la muralla sud del recinte principal del castell, que delimita el sector 9 pel sud. D'una longitud de 14'20 metres, està flanquejada per dues torres cilíndriques i presenta un gruix de 100 cm, mentre que l'alçada conservada varia moltíssim: els més de 10 metres del seu terç més oriental es redueixen sobtadament al centre per tornar a augmentar una mica al costat occidental, entre els sectors 4 i 13, on hi ha una refecció i realçament posterior (UE 2022). Al sector 9, les campanyes dels anys 2010, 2015 i 2017 van permetre documentar com recolzaven contra la muralla els estrats UE 2148, 2149 i 2150, 2191, 2196, 2197, 2199, 2201, 2209, 2212, 2219, 2430, 2433, 2441 i 2491, així com les estructures UE 2153, 2190, 2193, 2195 i la llar UE 2200. L'excavació d'enguany ha evidenciat que s'hi recolzaven també els estrats UE 2517, 2531 i 2535. Cal datar aquesta muralla al segle XIII.

UE 2114/2115

Muralla est del recinte principal del castell, formada per dues parets adossades (UE 2114, més antiga, a l'oest, i UE 2115, més recent, a l'est), que delimita el sector 9 per l'est. Es conserva, en general, en bon estat de conservació, molt especialment el llenç UE 2115, de gran solidesa. Tot i així, el llenç interior (UE 2114) és fet sobretot amb pedra basàltica de tons grisosos lligada amb un morter de calç de no massa qualitat, per la qual cosa el seu enrunament és important en alguns trams centrals que sempre havien estat al descobert. En canvi, a la part inferior, que havia quedat oculta, la muralla s'ha conservat força més bé. D'una longitud que supera els 27 metres, la muralla té una amplada de 2 metres (1 metre cada llenç), i està flanquejada, a cada

extrem, per una torre circular (UE 2110/2140, torre sud-est-sector 10, al sud, i torre nord-est-sector 17 al nord). De nord a sud, delimita per l'est els sectors 8, 19, 18, 16, 14 i 9, tots ells totalment excavats a l'inici de la present campanya excepte el sector 9.

En aquest sector s'hi recolzava el gran enderroc UE 2116 (excavat els anys 2008 i 2009) i s'hi lliura el mur UE 2143, i en les campanyes de 2015 i 2017 es va documentar que s'hi recolzaven els estrats UE 2149, 2150 i 2429, 2430, 2441, 2491, i 2493. Enguany s'ha constatat com s'hi recolzaven també els estrats UE 2492, 2496, 2517, 2531 i 2535, així com l'estructura UE 2494. Per altra banda, en canvi, s'assenta sobre el mur perpendicular UE 2495 i sobre l'estrat UE 2492.

A partir dels indicis actualment disponibles, cal datar el llenç UE 2114 als segles XII-XIII, mentre que el llenç UE 2115 és de cronologia baixmedieval.

UE 2143

Mur que discorre en direcció est-oest i que delimita el sector 9 pel nord, separant-lo dels sectors 5 i 14. És una construcció de pedres lligades amb morter de calç, d'una amplada d'entre 120 i 125 cm, una llargada de 9'65 metres i conservat en una alçada d'entre 2 i 3 metres. Es lliura per l'est a la muralla de llevant del recinte principal del castell (UE 2114), mentre que el seu extrem oest exerceix de brancal de llevant de la porta UE 2173, que comunica el sector 9 amb el sector 5. La part superior de la seva cara sud, que dona al sector 9, ja havia quedat al descobert durant la campanya de 2009 amb l'extracció del gran estrat d'abandó/enderroc UE 2116. Els anys 2015 i 2017 es van excavar els estrats UE 2148, 2149, 2150, 2429, 2441, 2491 i 2493, que s'hi recolzaven. S'hi adossen la cisterna UE 2154 i l'estructura UE 2490. Enguany s'han excavat els estrats UE 2492 i 2496, que s'hi recolzaven, i s'ha constatat com s'assenta directament sobre el subsòl natural. Forma part del primer castell i cal datar-lo al segle XII.

UE 2153

Base d'arc adossada a la cara nord del mur UE 2109 i localitzada sota la UE 2116 al costat SE del sector 9. D'una amplada de 72 cm, sobresurt 76 cm del mur. És feta de pedres de mida petita i mitjana lligades amb morter de calç, i se'n desconeix l'alçada conservada, ja que l'excavació del sector no està finalitzada. En les excavacions de 2015 i 2017 es va poder constatar que s'hi recolzaven els estrats UE 2149, 2429 i 2439, 2441 i 2491. Enguany se n'ha documentat la banquetta, la cota superior de la qual coincideix amb la de l'estrat UE 2517, que s'hi recolza, i que retalla els estrats UE 2531 i 2535. És la base del costat sud d'un arc que tenia l'altra base a tocar del mur

UE 2143, a tramuntana (UE 2152), a 8'5 metres de distància, i que sostenia el pis superior, actualment desaparegut.

UE 2154

Estructura d'una cisterna ubicada al quadrant nord-oest del sector 9, adossada contra el mur UE 2143. Les campanyes de 2008 i 2009 en van deixar al descobert quasi tota la cúpula semiesfèrica que li fa de coberta, feta de pedres lligades amb morter de calç i lliscada per fora, mentre que l'any 2010, en rebaixar els estrats que se li recolzaven pels costats oest i nord-oest, va quedar al descobert la part externa de la paret perimetral d'aquesta banda de la cisterna, fins a una profunditat d'uns 150 cm. Aquest mur perimetral, que dibuixa una planta quadrada, no presenta un acabat acurat, atès que -a diferència de la cúpula- anava soterrat. Al costat nord-oest de la cisterna s'adossa a la cúpula una escala de 7 graons de rajoles rectangulars que permetia l'accés a la boca, situada al capdamunt de la cúpula. A partir del material aparegut en els estrats relacionats amb la fase de construcció (UE 2209 i 2215), es va poder datar aleshores la cisterna a mitjans-segon terç del segle XV, datació que després va cladre corregir i ubicar al primer terç del segle XV. En la campanya de 2015 i 2017 es va documentar bona part de la cara est de la cisterna, amb l'extracció dels estrats UE 2148, 2149, 2206, 2429 i 2491, que s'hi recolzaven. Enguany se n'ha acabat de descobrir aquesta cara de llevant gràcies a l'excavació d'aquesta banda del farcit (UE 2215) de la rasa de fonamentació de la mateixa cisterna (UE 2114), fins assolir el subsòl natural, en el qual s'assenta la construcció.

UE 2214

Retall de la rasa efectuada arran de la construcció de la cisterna UE 2154, que anava semisoterrada. Les seves mesures són irregulars pel que fa a l'amplada (entre 10 i 50 cm), i la seva profunditat oscil·la entre 35 i 50 cm. La seva meitat oest es va documentar en la campanya de 2010, on va aparèixer sota l'estrat UE 2209, retallava els estrats UE 2218 i 2219 i l'estructura UE 2213. Enguany se n'ha documentat la meitat de llevant, sota la UE 2441, on es conserva força malmesa i amb poca profunditat (15/20 cm com a màxim). Farcida per la UE 2215, retalla els estrats UE 2492 i 2517, el mur UE 2511 i el subsòl natural. Cal datar-la al primer terç del segle XV.

UE 2215

Farcit d'obliteració de la rasa UE 2214, compostat per terra sorrenca i flonja, amb força inclusions, sobretot fragments de teula, però sense material arqueològic. És datable per context al primer terç del segle XV.

UE 2490

Estructura de planta rectangular, de pedres lligades amb morter de calç, adossada a la cara sud del mur UE 2143, apareguda sota la UE 2441 al centre-nord de l'estança. En planta fa unes mesures de 57 per 30 cm, amb l'eix principal paral·lel al mur al qual s'adossa. Conservat en una alçada de 30 cm, s'assenta sobre una sabata de fonamentació la cota superior de la qual coincideix amb la de l'estrat UE 2492. Podria tractar-se d'un element de sustentació d'un arc construït segurament al segle XIII i inutilitzat i soterrat al primer terç del segle XV.

UE 2492

Estrat compacte i heterogeni, ubicat al quadrant NE del sector 9 sota les UE 2441, 2491, 2496 i 2497. Està retallat per la rasa de fonamentació de la cisterna (UE 2214) i s'hi retallen els forats de pal UE 2498, 2500, 2502, 2504 i 2506. De poca potència i quasi sense material arqueològic, en part s'assenta sobre el subsòl natural i en part cobreix tot un seguit de restes de fases anteriors, des dels enterraments E44 a E54 fins al mur UE 2511 i la llar UE 2513/2514/2515. Recolza, també, contra la cara nord del mur UE 2495. Cal datar-lo al segle XIII.

UE 2494

Restes d'una petita banqueteta, feta de pedres lligades amb un morter de calç molt sorrenc, apareguda sota la UE 2493, al racó NE del sector. Adossada a la base del mur UE 2114, conserva una única filada, amb una alçada d'entre 2 i 15 cm, i s'assenta sobre la UE 2496. De funcionalitat desconeguda, cal datar-la per context als segles XIII o XIV.

UE 2495

Mur de pedres lligades amb morter de calç que discorre en direcció est-oest, aparegut sota la UE 2491 al quadrant sud-est del sector 9. Presenta una paret vista d'una amplada de 125 cm, a la qual cal sumar-hi –a la cara sud- una banqueteta de 35 cm d'ample. S'ha documentat en una llargada de 230 cm, tot i que cal remarcar que, a l'est, continua per sota del mur transversal UE 2114, que se li superposa. Per l'oest està destruït d'antic, però reapareix a poc més de 6 m de distància en aquella direcció, dins del mateix sector 9, on ja fou documentat l'any 2010 (UE 2213) i on està destruït pel mur UE 2024 (perimetral oest del sector) i per la cisterna. Se li recolzen els estrats UE 2496, 2517 (que en cobreix la banqueteta), 2531 i 2535. Assentat sobre el subsòl natural, la seva construcció afectà les fosses dels enterraments UE 56, 57 i 58, que han aparegut farcides de pedres i morter de calç, l'excavació de les quals ha quedat pendent per a la propera campanya. Molt malmès, es conserva en una alçada màxima

de 30 cm, encara que sota el mur UE 2114 s'aprecia com es troba conservat clarament a major alçada, superior a 1 m. Pertany a la primera fase del castell (segle XII), i fou desmuntat al segle XIII en construir-se el cos format per les habitacions dels sectors 4 i 9, la muralla UE 2109 i les torres SE i SW (sectors 10 i 3).

UE 2496

Estrat sorrenc i compacte, de molt poca potència, aparegut sota les UE 2491 i 2493 al NE del sector. Recolza contra els murs UE 2149 i 2195, se li assenta l'estructura UE 2494 i cobreix l'estrat UE 2492. Sembla un nivell de circulació relacionat amb el mur UE 2495 i no ha proporcionat material arqueològic. Cal datar-lo per context als segles XIII-XIV.

UE 2497

Clapa vermellosa i flonja d'argila rubefactada desfeta, de poca potència i límits difusos, que trobem al nord del sector sota la UE 2441 i sobre la UE 2492. Sense material arqueològic, sembla el testimoni d'una combustió esporàdica i es pot datar per context entre el segle XIII i el primer terç del XV, sense més precisions.

UE 2498

Retall d'un forat de pal efectuat a l'estrat UE 2492 i al subsòl natural, ubicat a migdia i molt a prop del límit sud de l'estrat UE 2497. De forma ovalada i de 37 x 30 cm, té les parets obertes, el fons còncav i una profunditat de 20 cm. Cobert per l'estrat UE 2441 i farcit per la UE 2499, cal datar-lo al segle XIV.

UE 2499

Farcit d'obliteració del forat de pal UE 2498, format per terra argilosa i flonja, amb força inclusions de mida petita (sorra, pedretes, calç, algun fragment de teula...) i una mica de material arqueològic. Aparegut sota la UE 2441, cal datar-lo al segle XIV.

UE 2500

Retall d'un forat de pal efectuat a l'estrat UE 2492 i al subsòl natural, ubicat a 100 cm al SW del forat de pal UE 2498 i a 42 cm a l'est de la paret de llevant de la cisterna. De forma ovalada i de 37 x 30 cm, té les parets i el fons irregulars i una profunditat d'entre 15 i 21 cm. Cobert per l'estrat UE 2441 i farcit per la UE 2501, cal datar-lo per context entre el segle XIII i el primer terç del XV.

UE 2501

Farcit d'obliteració del forat de pal UE 2500, format per terra argilosa i flonja, amb força inclusions de mida petita (sorra, pedretes, calç, algun fragment de teula...) i sense

material arqueològic. Aparegut sota la UE 2441, cal datar-lo per context entre el segle XIII i el primer terç del XV.

UE 2502

Retall d'un forat de pal efectuat a l'estrat UE 2492 i al subsòl natural, ubicat a 120 cm al SW del forat de pal UE 2498 i a 28 cm al SE del forat de pal UE 2500. De forma ovalada i de 37 x 30 cm, té les parets obertes, el fons còncav i una profunditat de 16 cm. Cobert per l'estrat UE 2441 i farcit per la UE 2503, cal datar-lo per context entre el segle XIII i el primer terç del XV.

UE 2503

Farcit d'obliteració del forat de pal UE 2502, format per terra argilosa i flonja, amb força inclusions de mida petita (sorra, pedretes, calç, algun fragment de teula...) i sense material arqueològic. Aparegut sota la UE 2441, cal datar-lo per context entre el segle XIII i el primer terç del XV.

UE 2504

Retall d'un forat de pal efectuat a l'estrat UE 2492 i al subsòl natural, ubicat a 59 cm al sud del forat de pal UE 2500 i a 50 cm a l'est de la paret est de la cisterna. De forma circular de 25 cm de diàmetre, és de secció irregular i té una profunditat de tan sols 5 cm. Cobert per l'estrat UE 2441 i farcit per la UE 2505, cal datar-lo per context entre el segle XIII i el primer terç del XV.

UE 2505

Farcit d'obliteració del forat de pal UE 2504, format per terra argilosa i flonja, amb força inclusions de mida petita (sorra, pedretes, calç, algun fragment de teula...) i sense material arqueològic. Aparegut sota la UE 2441, cal datar-lo per context entre el segle XIII i el primer terç del XV.

UE 2506

Retall d'un forat de pal efectuat a l'estrat UE 2492 i al subsòl natural, ubicat a 24 cm al SE del forat de pal UE 2502 i a 29 cm a l'est del forat de pal UE 2504. De forma ovalada i de 37 x 30 cm, té les parets obertes, el fons còncav i una profunditat de 12 cm. Cobert per l'estrat UE 2441 i farcit per la UE 2507, cal datar-lo per context entre el segle XIII i el primer terç del XV.

UE 2507

Farcit d'obliteració del forat de pal UE 2506, format per terra argilosa i flonja, amb força inclusions de mida petita (sorra, pedretes, calç, algun fragment de teula...) i un únic

fragment de ceràmica. Aparegut sota la UE 2441, cal datar-lo per context entre el segle XIII i el primer terç del XV.

UE 2508, 2509 i 2510. Enterrament 44

Enterrament situat al quadrant nord-est del sector, aparegut sota la UE 2492. Es tracta d'una fossa simple (UE 2508) excavada en el subsòl natural, orientada oest-est, que ha aparegut molt malmesa, ja que s'ha pogut documentar només en una longitud de poc més de 60 cm i una amplada d'uns 20 cm, corresponents a la seva meitat oest. Contenia un esquelet (UE 2509), que tractem amb més detall en la descripció antropològica que acompanya aquesta memòria (Annex 1), on també se n'adjunten imatges. Estava farcit per la UE 2510, de terra heterogènia, sense material arqueològic. Datable per context a l'alta edat mitjana.

UE 2511

Mur de pedres lligades amb morter de calç que discorre en direcció est-oest, aparegut sota la UE 2492 molt a prop de la paret est de la cisterna, amb la qual no arriba a contactar perquè el mur es troba retallat en tot aquell costat per la mateixa rasa de fonamentació de la cisterna (UE 2214). El mur, en molt mal estat de conservació, es troba desconnectat de qualsevol altra estructura, té una amplada de 50 cm i una llargada conservada de 360 cm. S'assenta sobre el subsòl natural i n'hem pogut documentar únicament la seva última filada. A tocar de la seva cara est, afectant-lo molt lleugerament, hi ha la llar UE 2513/2515, amb la qual va funcionar. Es pot datar per context al segle XII, i fou enderrocat arran de les reformes del segle XIII.

UE 2512

Capa prima de cendres i carbons localitzada a l'est i a tocar del mur 2511 sota la UE 2492. De planta més o menys circular i d'unes mides de 80/85 cm de diàmetre, cobreix la llar formada per les UE 2513, 2514, 2515 i 2516, de la qual sens dubte procedeix. No ha proporcionat material arqueològic i la datem per context als segles XII-XIII.

UE 2513

Restes del cercol de pedres de mida petita-mitjana que delimitava exteriorment la llar formada també per la cubeta UE 2515 i la solera UE 2514. Aparegudes sota la UE 2512, les pedres –sense lligam de cap tipus- es troben assentades sobre el subsòl natural a la part superior i al caire del retall UE 2515, i s'hi recolzen la solera UE 2514 i el farcit de la cubeta UE 2516. Parcialment destruïda d'antic, se'n conserva només el terç nord i cal datar-la per context als segles XII-XIII.

UE 2514

Solera de la llar formada també pel cercol de pedres UE 2513 i la cubeta UE 2515. Apareguda sota la UE 2512, recolza contra la UE 2513 i s'assenta sobre el farcit UE 2516. Feta d'argila premsada i rubefactada, presenta la superfície plana i se'n conserva poc menys de la meitat nord. Cal datar-la per context als segles XII-XIII.

UE 2515

Retall de la cubeta de la llar formada també pel cercol de pedres UE 2513 i la solera UE 2514. Efectuat al subsòl natural, presenta en planta una forma més o menys arrodonida, d'entre 80 i 85 cm de diàmetre, la base plana i una fondària d'entre 10 i 13 cm. Està farcida per la UE 2516 i cal datar-la per context als segles XII-XIII.

UE 2516

Farcit de la cubeta UE 2515, format per terra sorrenca i relativament compacta, amb inclusió de carbonets i cendres, apareguda sota la solera de la llar UE 2514, que s'hi assenta. Recolza també contra la base de la cara interna del cercol UE 2513 i cobreix el forat UE 2533, al SE de la cubeta. No ha proporcionat material arqueològic i el datem per context als segles XII-XIII.

UE 2517

Estrat heterogeni, tot i que predominantment sorrenc, amb força inclusions, variades i de mida diversa, ubicat al terç sud-est del sector 9 sota les UE 2441 i 2491. Al nord-est està delimitat pel mur UE 2495, al qual li cobreix la banquetta que té a la cara sud, i recolza contra els murs perimetrals UE 2109 (sud) i 2114 (est) i les bases de pilar UE 2190 i 2153, la cota superior de la banquetta de la qual coincideix amb la de l'estrat UE 2517. En la campanya d'enguany s'ha excavat la meitat est d'aquest estrat, d'una potència d'entre 10 i 30 cm i on cobreix la UE 2531, però la seva meitat oest (on es troba tallat per la rasa de la cisterna UE 2214) ha quedat inacabat. Pel material arqueològic aparegut, escàs, i pel context arqueològic, el podem datar entre el segle XIII avançat i el segle XIV.

UE 2518, 2519 i 2520. Enterrament 45

Ossera situada a la raconada nord-est del sector, apareguda sota la UE 2492. Es tracta d'un retall de contorns arrodonits (UE 2518), d'una amplada d'uns 130 cm i una fondària de 15/20 cm, però d'una llargada desconeguda, ja que continua cap al nord per sota del mur UE 2143, que s'hi superposa. Excavada en part en el subsòl natural i en part en el farcit de l'enterrament 46 (UE 2523), en el seu interior hi han aparegut un seguit d'ossos humans totalment barrejats (UE 2519), que pertanyen amb tota

seguretat a més d'un individu. Estava farcida per la UE 2520, de terra heterogènia, sense material arqueològic. És datable per context a l'alta edat mitjana o, potser, en el moment de construcció del primer castell, al segle XII.

UE 2521, 2522 i 2523. Enterrament 46

Enterrament situat a la raconada nord-est del sector, aparegut sota l'ossera UE 2518. Es tracta d'una fossa antropomorfa (UE 2521) excavada en el subsòl natural, orientada SW-NE, d'una amplada d'entre 40 i 50 cm (21 cm a la capçalera), de la qual se n'ha documentat una llargada de 90 cm, ja que la resta continua en direcció NE per sota del mur UE 2143. Contenia un esquelet adult (UE 2522), que tractem amb més detall en la descripció antropològica que acompanya aquesta memòria (Annex 1), on també se n'adjunten imatges. Estava farcit per la UE 2523, de terra heterogènia, sense material arqueològic. Datable per context a l'alta edat mitjana.

UE 2524, 2525 i 2526. Enterrament 47

Enterrament situat al quadrant nord-est del sector, aparegut sota l'estrat UE 2492 a prop de l'extrem nord del mur UE 2511 i de la llar 2513/2514/2515. Es tracta d'una fossa simple (UE 2524) excavada en el subsòl natural, orientada W-E, d'una amplada d'entre 20 i 26 cm i d'una llargada de 76 cm. Contenia un esquelet infantil (UE 2525), que tractem amb més detall en la descripció antropològica que acompanya aquesta memòria (Annex 1), on també se n'adjunten imatges. Estava farcit per la UE 2526, de terra heterogènia, sense material arqueològic. Datable per context a l'alta edat mitjana.

UE 2527, 2528, 2529 i 2530. Enterrament 48

Enterrament situat al quadrant nord-est del sector, aparegut sota l'estrat UE 2492 a poca distància a ponent de l'enterrament E49. Es tracta d'una fossa simple (UE 2528) excavada en el subsòl natural i remarcada amb un cercol de pedres de mida mitjana (UE 2527), conservat sobretot al costat sud i que tenia dues pedres desplaçades sobre la tomba. Orientada W-E, d'una amplada d'entre 30 i 40 cm i d'una llargada de 90 cm, contenia un esquelet infantil (UE 2529), que tractem amb més detall en la descripció antropològica que acompanya aquesta memòria (Annex 1), on també se n'adjunten imatges. Estava farcit per la UE 2530, de terra heterogènia, sense material arqueològic. És datable per context a l'alta edat mitjana, i és posterior a les tombes dels enterraments E51 (situada al sud) i E52 (situada al NE), ja que el cercol UE 2527 s'hi superposa lleugerament, tot i que sense arribar a malmetre-les.

UE 2531

Nivell sorrenc i compacte localitzat sota la UE 2517 al racó SE del sector. De poca potència (2/3 cm) i superfície considerablement planera, està delimitat per les estructures UE 2109 (sud), 2114 (est), 2153 (sud-oest) i 2495 (nord). Cobreix la UE 2535 i no ha proporcionat material arqueològic. Per característiques, és molt semblant a la UE 2496, situada a l'altra banda del mur UE 2495, però situat a una cota una mica inferior (18 cm).

UE 2532

Gran bossada de terra flonja, amb carbonets, calç desfeta i, sobretot, pedres de mida diversa, que trobem al centre-sud de la cata sota la UE 2492 al centre-sud del sector, a l'oest i a tocar del mur UE 2495, allà on hauria d'haver continuat l'estructura. Assentada sobre el subsòl natural, ha proporcionat molt poc material arqueològic, i sembla que en part es tractaria del mateix mur, desfet i enrunat.

UE 2533

Retall d'un forat de forma vagament ovalada efectuat al subsòl natural i aparegut sota la UE 2516 al sud i a l'interior de la cubeta de la llar UE 2515. D'unes mides de 56 per 50 cm i d'una fondària d'entre 3 i 6 cm, ha aparegut farcit per la UE 2534. En desconeixem tant la funcionalitat (forat de pal?) com la cronologia.

UE 2534

Farcit d'obliteració del forat UE 2533, format per terra flonja i heterogènia, amb inclusió de carbonets i d'un petit fragment de teula aràbiga. En desconeixem la cronologia que, per context, no pot ser posterior al segle XIII.

UE 2535

Estrat argilós i relativament compacte, amb poques inclusions, localitzat al racó sud-est del sector sota la UE 2531. Delimitat per les estructures UE 2109 (sud), 2114 (est), 2153 (sud-oest) i 2495 (nord), s'assenta sobre el subsòl natural i cobreix l'enterrament E55. No ha proporcionat material arqueològic.

UE 2536, 2537 i 2538. Enterrament 49

Enterrament situat al nord-est del sector, aparegut sota l'estrat UE 2492. Es tracta d'una fossa antropomorfa (UE 2536) excavada en el subsòl natural, orientada SW-NE, d'una amplada d'entre 45 i 50 cm i una llargada de 165 cm. En el seu extrem est se li superposa lleugerament l'estructura UE 2114. Contenia un esquelet adult (UE 2537), que tractem amb més detall en la descripció antropològica que acompanya aquesta

memòria (Annex 1), on també se n'adjunten imatges. Estava farcit per la UE 2538, de terra heterogènia, sense material arqueològic. Datable per context a l'alta edat mitjana.

UE 2539, 2540 i 2541. Enterrament 50

Enterrament situat al quadrant nord-est del sector, aparegut sota l'estrat UE 2492 al SW i prop de l'enterrament E49. Es tracta d'una fossa simple (UE 2539) excavada en el subsòl natural, orientada W-E, d'una amplada de 20 cm i d'una llargada de 60 cm, amb una pedra clavada remarcant-ne la capçalera. Contenia un esquelet infantil (UE 2540), que tractem amb més detall en la descripció antropològica que acompanya aquesta memòria (Annex 1), on també se n'adjunten imatges. Estava farcit per la UE 2541, de terra heterogènia, sense material arqueològic. Datable per context a l'alta edat mitjana.

UE 2542, 2543 i 2544. Enterrament 51

Enterrament situat al quadrant nord-est del sector, aparegut sota l'estrat UE 2492 al SW de l'enterrament E48, que se li superposa molt lleugerament a l'extrem NE però sense arribar a tallar-lo. Es tracta d'una fossa simple (UE 2542) excavada en el subsòl natural, orientada W-E, d'una amplada de 20 cm i d'una llargada de 65 cm. Contenia un esquelet infantil (UE 2543), que tractem amb més detall en la descripció antropològica que acompanya aquesta memòria (Annex 1), on també se n'adjunten imatges. Estava farcit per la UE 2544, de terra heterogènia, sense material arqueològic. Datable per context a l'alta edat mitjana.

UE 2545, 2546 i 2547. Enterrament 52

Enterrament situat al quadrant nord-est del sector, aparegut sota l'estrat UE 2492 al NE de l'enterrament E48, que se li superposa molt lleugerament a l'extrem SW, però sense arribar a tallar-lo. Es tracta d'una fossa simple (UE 2545) excavada en el subsòl natural, orientada W-E, d'una amplada de 20 cm i d'una llargada de 55 cm. Contenia un esquelet infantil (UE 2546), de molt curta edat per les mides de la fossa, però en un estat de conservació tan dolent que no se n'ha pogut fer la més mínima descripció antropològica. Estava farcit per la UE 2547, de terra heterogènia, sense material arqueològic. Datable per context a l'alta edat mitjana.

UE 2548, 2549 i 2550. Enterrament 53

Enterrament situat al quadrant nord-est del sector, aparegut sota l'estrat UE 2492. Es tracta d'una fossa simple (UE 2548) excavada en el subsòl natural, orientada W-E, d'unes dimensions que no s'han pogut establir amb precisió degut al seu mal estat de conservació. Contenia un esquelet infantil bastant remenat (UE 2549), que tractem

amb més detall en la descripció antropològica que acompanya aquesta memòria (Annex 1), on també se n'adjunten imatges. Estava farcit per la UE 2550, de terra heterogènia, sense material arqueològic. Datable per context a l'alta edat mitjana.

UE 2551, 2552 i 2553. Enterrament 54

Enterrament situat al quadrant nord-est del sector, aparegut sota l'estrat UE 2492 al sud-est de la llar UE 2513/2514/2515. Es tracta d'una fossa simple (UE 2551) excavada en el subsòl natural, orientada W-E, d'unes dimensions que no s'han pogut establir amb precisió degut al seu mal estat de conservació, tot i que hi havia dues pedres que sembla que la remarcaven. Contenia un esquelet infantil bastant remenat (UE 2552), que tractem amb més detall en la descripció antropològica que acompanya aquesta memòria (Annex 1), on també se n'adjunten imatges. Estava farcit per la UE 2553, de terra heterogènia, sense material arqueològic. Datable per context a l'alta edat mitjana.

UE 2554, 2555 i 2556. Enterrament 55

Enterrament situat al quadrant sud-est del sector, aparegut sota l'estrat UE 2535 al sud i quasi a tocar del mur UE 2495. Es tracta d'una fossa simple (UE 2554) excavada en el subsòl natural, orientada W-E. D'unes dimensions de 25 cm d'amplada per 80 cm de llargada, hi havia dues pedres que sembla que la remarcaven prop de la capçalera. Contenia un esquelet infantil (UE 2555), que tractem amb més detall en la descripció antropològica que acompanya aquesta memòria (Annex 1), on també se n'adjunten imatges. Estava farcit per la UE 2556, de terra heterogènia, sense material arqueològic. Datable per context a l'alta edat mitjana.

UE 2557, 2558 i 2559 i 2560. Enterrament 56

Enterrament situat al quadrant sud-est del sector, aparegut a tocar de l'extrem sud-oest de la part conservada del mur UE 2495. En la campanya d'enguany se n'ha delimitat la fossa (UE 2557), que ha aparegut en part farcida de terra (UE 2559), amb restes d'un esquelet (UE 2558), i en part farcida de pedres i morter de calç (UE 2560) segurament pertanyents al mur UE 2495. Aquest enterrament no s'ha pogut excavar per manca de temps i ha quedat pendent per la propera campanya.

1. Vista general del NE del sector 9 des del sud, amb les UE 2492, 2496 i 2497, i els forats de pal.

2. Els 5 forats de pal UE 2498 (dalt), 2500 (centre esquerra), 2502 (centre), 2504 (baix dreta) i 2506 (baix esquerra).

3. Primera fase del castell a la meitat est del sector 9, des del NE. Murs UE 2495 (dalt esquerra) i 2511 (dalt dreta), i llar UE 2513 (centre dreta). També es veu l'estructura de pedres de l'E48 (centre), el nivell UE 2531 (dalt esquerra) i la bossada UE 2532 (dalt centre).

4. Mur UE 2511 des de nord.

5. Llar UE 2513/2514/2515 des del nord.

6. Llar UE 2513/2515 excavada, des del sud. En primer terme el forat UE 2533 amb el seu farcit UE 2534.

7. Fossa de l'enterrament E44

8. Ossera E45

9. Fossa de l'enterrament E46.

10. Fossa de l'enterrament E47

11. Enterrament E48 abans de l'excavació.

12. Fossa i cercol de pedres de l'enterrament E48

13. Fossa de l'enterrament E49

14. Fossa de l'enterrament E50

15. D'esquerra a dreta, fosses E50, E51, E48 i E52.

16. Fossa de l'enterrament E53.

17. Fossa de l'enterrament E54

18. Fossa de l'enterrament E55

19. Meitat est del sector 9 al final de l'excavació, amb els murs UR 2495 i 2511, la llar UE 2513 i les fosses dels enterraments E44 a E55.

4.2. SECTOR 12

Tot el costat oest del castell és una ampliació adossada a la muralla de ponent del recinte principal. Es tracta d'un edifici de dues plantes subdividit en dues estances a la planta baixa, una de més gran al sud (sector 12) i una altra al nord (sector 15). L'aixecament d'aquest edifici va incrementar la superfície construïda del castell, que va passar de 620 m² a 825 m².

L'habitació del sector 12 és una gran sala rectangular de 14 per 5'73 m de superfície que ocupa els terços central i meridional d'aquesta ampliació oest. L'excavació d'aquesta extensa habitació -que tenia el sostre sostingut amb tres arcs, dels quals en conservem els basaments- va començar els anys 2009 i 2010, en què se'n van extreure els grans enderrocs que la cobrien (UE 3001 i 3014) i que van deixar al descobert part d'un mur (UE 3016/3066) que la subdividia longitudinalment en dues meitats, est i oest. L'any 2014 es va excavar la meitat oest, que va aparèixer compartimentada en cinc petites estances (12A, 12B, 12C, 12D i 12E), arrencades l'una al costat de l'altra i bastides al segle XV sobre una estructura anterior de grans dimensions (UE 3057) que havia estat enderrocada a segle XIV quan es va construir el cos oest i que discorria lleugerament esbiaixada en direcció nord-sud. Finalment, l'any 2016 es va excavar en profunditat l'extrem sud del sector on, sota dues noves petites estances (12F i 12G), molt malmeses, va aparèixer un tram més del mur UE 3057 i l'aportació de terres que al segle XIV (UE 3089, 3090, 3093 i 3094) el va amortitzar i va anivellar el terreny arran de la construcció del cos oest.

A l'inici de l'excavació d'enguany, per tant, la intervenció en el sector 12 estava clarament inacabada. Si bé a la meitat oest la necessitat de preservar les estances 12A a 12E hi impedié la continuació dels treballs, restava per excavar quasi tota la meitat est, de moment fins arribar als estrats preexistents deixats l'any 2016 a l'extrem sud. En aquesta meitat est, on hi ha les bases del costat de llevant dels tres arcs que sostenien el sostre de l'estança (UE 3009, 3010 i 3012), l'any 2016 s'hi havia documentat una petita cubeta de calç a l'extrem sud-est (cubeta 1), però la resta de l'espai va quedar per excavar. És en aquest espai on hem intervingut en la present campanya de 2018, en uns treballs que han permès conèixer-ne més detalls, però que han quedat inacabats.

4.2.1. Llistat de les unitats estratigràfiques.

3002. Mur que delimita el sector 12 per llevant.

3009. Base est de l'arc nord.

- 3010. Base est de l'arc central.
- 3012. Base est de l'arc sud.
- 3016. Mur nord-sud que delimita els àmbits 12B i 12C per l'est.
- 3019. Mur nord de la cubeta 1.
- 3066. Mur nord-sud que delimita els àmbits 12D i 12E per l'est.
- 3076. Mur oest de la cubeta 1.
- 3079. Estrat amb fragments del teula entre les cubetes i el mur 3066.
- 3084. Pilar cilíndric de pedra i morter sota la cantonada entre els murs 3066 i 3067.
- 3085. Estrat heterogeni sota 3079.
- 3101. Farcit de calç compacta de la cubeta 2.
- 3102. Estrat a l'interior de la cubeta 3.
- 3103. Envà que separa les cubetes 3 i 4.
- 3104. Revestiment de la cubeta 4.
- 3105. Estrat sota 3079 al centre-est del sector.
- 3106. Estrat amb pedres al NE del sector.
- 3107. Revestiment de la cubeta 3.
- 3108. Rasa d'espoli del mur UE 3076.
- 3109. Estrat amb pedres sota 3085, entre les cubetes 1 i 2 i el mur 3066.

4.2.2. Descripció de les unitats estratigràfiques

UE 3002

Mur fet de pedres de mida mitjana lligades amb morter de calç, que discorre en direcció nord-sud i que delimita per llevant el cos oest entre el seu vèrtex sud-est (on és solidari amb el mur UE 3006) i la porta que s'obre entre el cos oest i el recinte principal de castell, entre els sectors 15 i 6. Per tant, delimita la totalitat del sector 12 pel costat est. D'una llargada de 16,85 m, està adossat a la part externa de la muralla oest del recinte principal del castell (UE 2023). La seva amplada volta els 100 cm i la seva alçada conservada oscil·la entre 150 i 300 cm. A la seva cara interna s'hi adossen les bases d'arc UE 3009, 3010 i 3012. L'any 2016, en excavar-se la part més meridional del sector 12, es va poder constatar com se li lliurava la cubeta 1 (UE 3019, 3077, 3078 i 3087), s'hi recolzaven els estrats UE 3074, 3077, 3079, 3078 i 3082, i es fonamentava en els estrats UE 3086 i 3092, sobre el qual en part s'assentava. Enguany s'ha documentat com se li adossen també les restes de tres noves cubetes (de sud a nord, cubetes 2, 3 i 4) i se li recolza l'estrat UE 3079. Cal datar el mur UE 3002 al segle XIV.

UE 3009

Base d'arc adossada a la cara oest del mur UE 3002 i localitzada sota la UE 3001 al costat NE del sector 12. És la base del costat est de l'arc més septentrional dels tres que sostenien la coberta de l'habitació del sector 12, el qual tenia l'altra base a tocar del mur UE 3005, a ponent (UE 3008), a poc més de 5 metres de distància. Construïda a base de pedres de mida petita i mitjana lligades amb morter de calç, la part vista d'aquesta base d'arc originalment tenia unes dimensions de 60 per 50 cm i presenta una fonamentació, remarcada per una banqueteta que, alhora, ens marca el nivell de circulació original del segle XIV, desaparegut posteriorment arran de les reformes del segle XV, quan es van construir les quatre cubetes de calç, que s'encabiren, previ rebaix del terreny, entre les fonamentacions del costat est dels tres arcs de la sala i el mur UE 3002. Concretament, delimita pel nord la cubeta 4, formada també pel mur UE 3103 i pel paviment UE 3104, que se li recolza. També se li recolzen els estrats UE 3079 al sud i 3106 al nord, aquest darrer pendent d'excavació. Cal datar-la al segle XIV. Cal datar la base d'arc UE 3009 al segle XIV.

UE 3010

Base d'arc adossada a la cara oest del mur UE 3002 i localitzada sota la UE 3001 al costat E del sector 12. És la base del costat est de l'arc central dels tres que sostenien la coberta de l'habitació del sector 12, el qual tenia l'altra base a ponent (UE 3011), a poc més de 5 metres de distància. Construïda a base de pedres de mida petita i mitjana lligades amb morter de calç, la part vista d'aquesta base d'arc originalment tenia unes dimensions de 65 per 50 cm i presenta una important fonamentació, remarcada per una banqueteta que, alhora, ens marca el nivell de circulació original del segle XIV, desaparegut posteriorment arran de les reformes del segle XV, quan es van construir les quatre cubetes de calç, que s'encabiren, previ rebaix del terreny, entre les fonamentacions del costat est dels tres arcs de la sala i el mur UE 3002. Concretament, la base UE 3010 delimita pel nord la cubeta 2, amb el seu farcit intern (UE 3101) i pel sud la cubeta 3, amb el seu farcit intern (UE 3102) i el seu paviment (UE 3107). S'hi recolzen, també, els estrats UE 3079 i 3085. Cal datar la base d'arc UE 3010 al segle XIV.

UE 3012

Base d'arc adossada a la cara oest del mur UE 3002 i localitzada sota la UE 3001 al costat SE del sector 12. És la base del costat est de l'arc més meridional dels tres que sostenien la coberta de l'habitació del sector 12, el qual tenia l'altra base a llevant (UE 3013), a poc més de 5 metres de distància. D'unues dimensions de 65 per 50 cm, és

feta de pedres de mida petita i mitjana lligades amb morter de calç, i presenta una banqueta de fonamentació que inicialment és força regular, d'uns 15 cm d'amplada, però que en els estrats inferiors, en els quals es fonamenta s'engruixeix notablement i esdevé totalment irregular. Delimita pel sud la cubeta de calç (cubeta 1) formada també pels murs UE 3019 i 3076, per la qual cosa per aquesta banda se li recolza el seu farcit intern UE 3077 i 3078, així com el paviment UE 3087. També se li recolzen els estrats UE 3074, 3079, 3081 i 3082, i es fonamenta en els estrats UE 3086 i 3092, tots documentats en la campanya de 2016. Cal datar-la al segle XIV.

UE 3016

Mur de pedres de mida petita i mitjana lligades amb un morter de calç bastant sorrenc i de poca qualitat que discorre en direcció nord-sud i que es va localitzar l'any 2010 al centre del sector sota la UE 3014. Se li lliura pel sud el mur UE 3066 i delimita per l'est els àmbits 12B i 12C. D'una amplada d'entre 45 i 50 cm, té una longitud de 485 cm, tot i que el seu extrem nord es troba molt malmès. Conserva una alçada entorn dels 70 cm, se li recolza pel costat est l'estrat UE 3079 i s'assenta sobre la UE 3105. Cal datar-lo a les primeres dècades del segle XV.

UE 3019

Muret de rajols lligats amb morter de calç que discorre en direcció est-oest i que separa les cubetes de calç 1 (al sud) i 2 (al nord). De 70 cm de llarg per 20 cm d'ample, es conserva en una alçada màxima d'entre 15 i 22 cm. Aparegut sota les UE 3014 i 3020, lliura contra els murs UE 3002 (a l'est) i 3076 (a l'oest), i se li recolzen els estrats UE 3077, 3078 i 3087 (al sud) i 3101 (al nord). Cal datar-lo a les primeres dècades del segle XV.

UE 3066

Mur de pedres de mida petita i mitjana lligades amb un morter de calç bastant sorrenc i de poca qualitat que discorre en direcció nord-sud i que delimita per l'est els àmbits 12D i 12E. D'una amplada de 50 cm, té una longitud de 320 cm, i es lliura al nord contra la cantonada formada pels murs UE 3016 i 3017. En el seu extrem sud, on fa cantonada amb el mur UE 3067, s'assenta sobre el pilar preexistent UE 3084. Conserva una alçada entorn dels 70 cm, se li recolzen pel costat est els estrats UE 3074, 3079, 3085 i 3109 i s'assenta sobre la UE 3105. Cal datar-lo a les primeres dècades del segle XV.

UE 3076

Mur oest de les cubetes de calç 1 i 2, compostat per pedres de mides irregulars lligades amb morter de calç. L'any 2016 en vam documentar les filades superiors, molt malmeses, un cop enretirat part dels estrats UE 3074 i 3079, que el cobrien. Enguany l'hem acabat de descobrir arran de la finalització de l'excavació de l'estrat UE 3079, que havia quedat inacabada, i de l'estrat UE 3085, que es troba tallat per la seva rasa d'espoli (UE 3108). El seu estat de conservació és força deficient, ja que la part superior tenia el morter de calç totalment desfet i l'extrem nord havia desaparegut d'antic. D'una amplada de 30 cm, es conserva en una alçada màxima de xx cm i la seva llargada documentada ha estat de prop de 3 m, tot i que inicialment devia mesurar una longitud d'uns 5 m, entre les bases d'arc UE 3012 i 3010, a la cara oest de les quals s'adossava. Es desconeix si continuava cap al nord, delimitant també per l'oest les cubetes 3 i 4, a causa del rebaix que s'efectuà ja d'antic en aquella part de l'estança. Se li adossa per l'est el muret UE 3019, de separació entre les cubetes 1 i 2. I se li recolzen els estrats UE 3077 i 3078, així com el paviment UE 3087 (cubeta 1, al sud), i l'estrat UE 3101 (cubeta 2, al nord). Es fonamenta en la UE 3109. Cal datar-lo al segle XV.

UE 3079

Estrat flonjo i heterogeni, amb inclusions diverses (sobretot fragments del teula i rajol i algunes pedres), aparegut sota la UE 3074 a tot l'espai allargassat existent a l'est entre el mur UE 3002, les tres bases d'arc (UE 3009, 3010 i 3012) i les quatre cubetes, i a l'oest els murs UE 3016 i 3066. Recolza contra aquestes estructures i, pel que fa a les cubetes, també les cobreix parcialment, excepte la cubeta 1. D'una potència molt variable (entre 2 i 30 cm), en general més gran a l'oest i menor a l'est, cobreix les UE 3085 i 3105, i pel nord, en un sector pendent d'excavació, el limita l'estrat UE 3106. Datable al segle XV avançat, sembla part de l'abandó de l'estança.

UE 3084

Pilar cilíndric fet de pedres de mida mitjana i petita lligades amb morter de calç ubicat sota la cantonada formada pels murs UE 3066 i 3067. D'un diàmetre d'uns 60 cm, va aparèixer l'any 2016 sota l'estrat UE 3082. Pel costat sud s'hi recolzen els estrats UE 3086 i 3092 i pel costat nord els estrats UE 3085, 3105 i 3109. Es conserva en una alçada superior als 88 cm, tenint en compte que l'excavació del seu entorn roman encara pendent de finalització. Segons tots els indicis, es tractaria d'un element arquitectònic pertanyent al cos oest (segle XIV), potser de sosteniment de l'arc que hi

havia entre els pilars UE 3012 i 3013, desmuntat al segle XV en el moment de construcció dels àmbits 12F i 12G.

UE 3085

Estrat heterogeni, tot i que predominantment sorrenc, amb força inclusions de natura diversa (pedres, morter, calç, teules...), aparegut sota la UE 3079 a l'espai entre les cubetes de calç 1 i 2 a l'est i el mur UE 3066 a l'oest, contra el qual recolza. De superfície irregular, recolza també contra el mur UE 3076, i està tallat al nord-est per la rasa d'espoli de l'extrem nord d'aquest mur. D'una potència màxima de 25 cm al seu costat sud, va perdent potència fins que acaba desapareixent pel nord a l'alçada de la base d'arc UE 3010, malmès d'antic. Cobreix la UE 3109 i el poc material arqueològic que hi ha aparegut li dóna una cronologia de les primeres dècades del segle XV, i podria estar relacionat amb la construcció tant de les cubetes com de les estances del costat oest del sector.

UE 3101

Farcit de calç compacta de l'interior de la cubeta 2. Aparegut sota la UE 3079, recolza contra els murs UE 3002, 3019 i 3076, i la base d'arc UE 3010. S'ha netejat i documentat en planta, però no s'ha excavat.

UE 3102

Estrat de terra flonja i heterogènia aparegut sot a la UE 3074/3079 en una part de l'interior de la cubeta 3. Recolza contra els murs UE 3002 i 3103, i la base d'arc UE 3010, i cobreix el revestiment UE 3107. No ha proporcionat material arqueològic, però es tracta de part del mateix abandó general del sector, de finals del segle XV.

UE 3103

Muret de rajols lligats amb morter de calç que discorre en direcció est-oest i que separa les cubetes de calç 3 (al sud) i 4 (al nord). De 70 cm de llarg per 20 cm d'ample, es conserva en una alçada màxima d'entre 11 i 19 cm. Aparegut sota la UE 3079, lliura a l'est contra el mur UE 3002, i se li recolzen els estrats UE 3102 (al sud) i els paviments UE 3104 (al nord) i 3107 (al sud). Cal datar-lo a les primeres dècades del segle XV.

UE 3104

Revestiment de l'interior de la cubeta 4, format per un nivell prim de calç compacta. Aparegut sota la UE 3079, pràcticament es troba desaparegut, i només se'n conserven uns pocs testimonis adherits al mur UE 3103 i a la base d'arc UE 3009. S'assenta

sobre la UE 3105 i cal datar-lo per context Cal datar-lo a les primeres dècades del segle XV.

UE 3105

Estrat aparegut sota les UE 3079 (al nord) i 3109 (al sud) per tot l'espai allargassat existent a l'est entre el mur UE 3002, les tres bases d'arc (UE 3009, 3010 i 3012) i les quatre cubetes, i a l'oest els murs UE 3016 i 3066. Pendent d'excavació.

UE 3106

Estrat heterogeni, amb força pedres, aparegut a l'extrem nord de l'espai excavat enguany que s'estén en aquella direcció a partir de la base d'arc UE 3009. Només s'ha documentat el seu extrem sud i resta pendent de delimitació i d'excavació.

UE 3107

Revestiment de l'interior de la cubeta 3, format per un nivell prim de calç compacta. Aparegut sota la UE 3102, s'adossa a les estructures UE 3002 (est), 3010 (sud) i 3103 (nord), i es troba malmès d'antic al costat oest. S'assenta sobre la UE 3105 i cal datar-lo per context Cal datar-lo a les primeres dècades del segle XV.

UE 3108

Rasa d'espoli del mur UE 3076, localitzada al límit nord-oest de la cubeta 2, en un punt on el mur es troba desaparegut d'antic. Està excavada en l'estrat UE 3085, que originalment es recolzava en aquest mur, i s'ha trobat coberta per l'estrat UE 3079. Cal datar-la a finals del segle XV.

UE 3109

Estrat flonjo, predominantment argilós, amb moltes pedres de mida mitjana i petita, aparegut sota la UE 3085 i ubicat entre els murs UE 3066 a l'oest i 3076 (que s'hi assenta) a l'est. De poca potència, cobreix la UE 3105. No ha proporcionat material arqueològic i el datem per context a la primera meitat del segle XV.

20. Vista general de la meitat est del sector 12, des del sud, un cop extreta la UE 3079. S'aprecien els murs UE 3066 i 3016 (esquerra), els estrats UE 3105 i 3085 (centre) i les cubetes 1 a 4 (dreta) entre les bases d'arc i el mur UE 3002.

21. Les cubetes 1 i 2 (esquerra), amb el mur UE 3076 i l'estrat UE 3109. A la dreta, el mur UE 3066.

22. Les cubetes 3 (dreta) i 4 (esquerra)

4.3. SECTOR 13

Aquest sector està constituït per l'àmplia esplanada existent entre la façana sud del castell i el fossat. L'any 2008 s'hi van extreure els estrats superficials i els enderrocs, i els anys 2012 i 2013 s'obrí una cata de 9 x 3 m al costat nord, a tocar de la muralla sud del recinte principal del castell (UE 2022/2109), que va permetre l'excavació d'una sèrie d'estrats d'anivellament (UE 1110, 1111 i 1112), sota els quals hi van aparèixer 13 enterraments altmedievals (enterraments 6 a 18) excavats en el subsòl natural.

L'any 2016 es va iniciar la intervenció al costat oest de la cata oberta el 2012/2013, a tocar de la torre SW del recinte principal i del mur sud del cos oest (UE 3006). L'objectiu era localitzar la continuació cap al sud del mur UE 3057, que s'estava documentant en aquella mateixa campanya al veí sector 12. Els treballs, però, foren de poca entitat i continuaren l'any 2017, en què es va poder constatar no tan sols com el mur UE 3057 continuava en direcció sud (UE 1156), sinó també com girava cap al sud-est fent un angle obert, en un segon llenç (UE 1157) que continuava més enllà dels límits de la cata.

Atesos aquests resultats, enguany hem ampliat la cata cap al sud i cap a l'est amb la finalitat de delimitar amb precisió l'estructura UE 1157 i continuar-la documentant en direcció sud-est. Així, si la cata dels anys 2016-2017 feia aproximadament uns 4'25 per 4'50 metres, al final de la campanya de 2018 ha acabat tenint, en conjunt, uns 7 per 7'50 metres.

4.3.1. Llistat de les unitats estratigràfiques.

- 1155. Estrat general a l'inici de l'excavació.
- 1156. Mur en direcció nord-sud.
- 1157. Mur en direcció NW-SE.
- 1158. Estrat general sota la UE 1155.
- 1159. Torre semicircular a la cara externa del mur 1157, al seu extrem NW.

4.3.2. Descripció de les unitats estratigràfiques

UE 1155

Estrat heterogeni i relativament compacte, predominantment sorrenc i de color marró clar, amb inclusió sobretot de pedres de mides diverses i calç, que trobem per tot el costat oest del sector 13 a l'inici de l'excavació. S'ha anat excavant a mesura que s'ha anat ampliant la cata. Així, el 2016 se'n va començar a excavar la part més propera al

mur UE 3006, que el delimitava pel nord, i el 2017 es va continuar excavant en direcció sud. Enguany s'ha continuat extraient a partir dels límits sud i est de la cata deixada el 2017 fins assolir els nous límits assolits en aquesta campanya, que han avançat la cata uns 3 m en aquestes dues direccions. L'estrat UE 1155 cobreix les estructures UE 1156, 1157 i 1159, així com l'estrat UE 1158. La seva potència és variable, i és especialment important a l'espai on els murs UE 1156 i 1157 es troben més malmesos. El material arqueològic, no massa abundant, li dóna una cronologia del darrer quart del segle XIV o principis del XV.

UE 1156

Mur de pedres lligades amb morter de calç que discorre en direcció nord-sud i que es localitza al costat oest de la cata, cobert per la UE 1155. D'una amplada d'entre 100 i 120 cm, té una longitud de 260 cm, té les filades superiors força malmeses i continua cap al nord per sota del mur UE 3006, que s'hi encavalca. Reapareix al sector 12 (UE 3057), al qual travessa longitudinalment de sud a nord per sota de les estructures i nivells baixmedievals, lleugerament esbiaixat en comparació amb la resta de construccions del seu entorn. Pel sud, és solidari amb un pany de mur de factura idèntica (UE 1157), que discorre en direcció NW-SE, amb el qual dibuixa un angle obert. Aquesta estructura s'ha documentat només en planta ja que l'estrat general que s'hi adossa pel costat est (UE 1158) no ha estat excavat. És una construcció anterior al cos oest del castell, bastit al segle XIV, moment en què és desmuntada i amortitzada. Pel que fa al seu moment de construcció, tanmateix, de moment no en podem dir res amb exactitud tot i que, contextualment i a tall d'hipòtesi, podria pertànyer al primer castell (s. XII).

UE 1157

Mur de pedres lligades amb morter de calç que discorre en direcció NW-SE i que es localitza al costat sud de la cata, cobert per la UE 1155. S'ha documentat fins ara en una longitud de 660 cm i continua cap al SE més enllà dels límits de la cata, mentre que la seva amplada és d'entre 95 i 105 cm. Pel NW és solidari amb el mur UE 1156, de factura idèntica, que discorre en direcció sud-nord i amb el qual dibuixa un angle obert. Aquesta estructura s'ha documentat només en planta ja que l'estrat general que s'hi adossa pel costat nord-est (UE 1158) no ha estat excavat. A l'extrem NW de la seva cara extern, a tocar de la cantonada amb el mur UE 1156, aquest mur és solidari amb una torre semicircular (UE 1159). Com la UE 1156 i la torre UE 1159, el mur UE 1157 és una construcció anterior al cos oest del castell, bastit al segle XIV, moment en què és desmuntada i amortitzada. Pel que fa al seu moment de construcció, tanmateix,

de moment no en podem dir res amb exactitud tot i que, contextualment i a tall d'hipòtesi, podria pertànyer al primer castell (s. XII).

UE 1158

Estrat general, argilós i força compacte, que trobem sota la UE 1155 a la meitat est de la cata, delimitat per les estructures UE 1156 (oest), 1157 SW), 3006 (nord) i la torre SW del recinte principal (NE). Pel sud-est continua més enllà del perfil de la cata. Aquest estrat ha quedat pendent d'excavació per a futures campanyes.

UE 1159

Torre semicircular que sobresurt a l'extrem NW de la cara externa del mur UE 1157, amb el qual és solidari, prop de la cantonada d'aquest mur amb el mur UE 1156. Ha aparegut sota la UE 1155 i està construïda a base de pedres lligades amb morter de calç, amb una tècnica constructiva idèntica a la dels dos murs esmentats, amb els quals va funcionar. D'unes parets de 115 cm de gruix, en conjunt té una amplada de 410 cm i sobresurt un màxim de 2 m respecte a la línia del llenç extern del mur UE 1157. Desmuntada i amortitzada al segle XIV, pel que fa al seu moment de construcció, tanmateix, de moment no en podem dir res amb exactitud tot i que, contextualment i a tall d'hipòtesi, podria pertànyer al primer castell (s. XII).

23. Vista general de la cata del sector 13 al final de la campanya d'enguany, des del sud, amb els murs UE 1156 i 1157 i la torre UE 1159.

24. Detall de la torre UE 1159, des del SE.

4.4. SECTOR 21

Finalment, s'han efectuat treballs en el sector 21, que s'estén entre la muralla nord i el fossat, un indret on s'intervé des de l'any 2014. Sota l'extens estrat d'abandó (UE 1152), l'any 2016 es va assolir el nivell de circulació (UE 1153) i es va començar a intervenir en l'anivellament inferior (UE 1154), l'excavació del qual es va tot just iniciar. Enguany s'ha continuat l'excavació d'aquest anivellament, que s'estén per tot el sector i que està delimitat al sud per la cara externa de la muralla nord (UE 2038). L'extracció d'aquest estrat ha quedat, però, inacabada i es continuarà en les properes campanyes.

4.4.1. Llistat de les unitats estratigràfiques.

1154. Estrat general sota el nivell de circulació 1153.

4.4.2. Descripció de les unitats estratigràfiques.

UE 1154

Estrat compacte i heterogeni, tot i que predominantment sorrenc, que s'estén per la totalitat del sector sota la UE 1152 i les restes de pavimentació UE 1153, que s'hi assenten. Enguany se n'ha excavat una part important, però la seva excavació ha quedat inacabada. Pel material arqueològic aparegut –molt escàs, tenint en compte les dimensions de l'estrat- l'hem de datar a la primera meitat del segle XV.

25. Procés d'excavació de la UE 1154

5. CONCLUSIONS

L'excavació arqueològica efectuada el 2018 al castell de Sant Iscle ha proporcionat dades d'interès en els quatre sectors on s'ha intervingut. Cal destacar, tanmateix, els 12 nous enterraments de la necròpolis altmedieval que hem documentat, diversos estrats i estructures pertanyents a la primera fase del castell (segles XII i XIII), localitzats al sector 9 i, sobretot, la muralla que fortificava el costat sud del castell (sector 13), desconeguda fins ara ja que fou desmuntada i amortitzada al segle XIV.

5.1. La necròpolis altmedieval

En el sector 9 han aparegut enguany 13 nous enterraments (E44 a E56) pertanyents a la necròpolis altmedieval que hi havia al cim del turó abans de la construcció del castell, dels quals l'E56 ha quedat per excavar en futures campanyes. Aquesta necròpolis, descoberta el 2007 sota la torre de l'homenatge, s'ha anat documentant posteriorment per tot el costat sud del castell (sectors 4, 6 i 13) i, fins el 2017, constava de 43 enterraments. Un d'aquests enterraments (E5) ja s'havia descobert l'any 2010 a l'oest del sector 9.

Com a la resta de la necròpolis, bona part d'aquests enterraments (9 de 12) han resultat ser infantils de diverses edats. Dos dels tres restants (E46 i 49) eren adults i, finalment, hi havia una ossera (E45). L'estudi paleoantropològic de les restes humanes es detalla en l'annex 1 d'aquesta memòria.

Totes les tombes estaven excavades en el subsòl natural. La majoria eren fosses simples, tot i que cal destacar dues fosses antropomorfes pertanyents a individus adults (E46 i E49). En un cas (E48) la fossa estava encerclada amb pedres, i una altra presentava un extrem remarcant amb una pedra clavada (E50). En un cas (E55) una pedra falcava el crani.

L'orientació de la majoria dels enterraments era oest-est en diferents graus, amb excepció de les tombes E46 i E49, que eren SW-NE. En alguns casos les tombes han aparegut superposades, fet que indica que la necròpolis estigué en ús en un període més o menys dilatat en el temps. És el cas de l'enterrament E 48 sobre E51 i E52 i l'ossera E45 sobre E46.

5.2. Noves dades entorn del castell fundacional

En les campanyes anteriors ja havia quedat clar com l'habitació del sector 9 (conjuntament amb el sector 4, a l'oest) formava part de l'ampliació que es va construir al segle XIII al sud del recinte fundacional del castell, del segle XII, i que el mur UE 2143, que delimita el sector 9 pel nord, era el límit sud de l'edifici principal d'aquesta fortificació primigènia. L'excavació d'anguany al sector 9 ha confirmat la hipòtesi que abans de l'ampliació del segle XIII, en aquesta part del castell ja hi havia també construccions.

Es tractaria de dues estances del segle XII que s'ubicaven a l'exterior i a redós de la muralla sud del castell fundacional, molt malmeses per les construccions posteriors i edificades sobre una part de la necròpolis preexistent. Delimitava aquests àmbits pel costat de migdia un gran mur (UE 2495), de 150 cm d'ample, que –fragmentat- creua quasi tot el sector 9 en direcció est-oest pel costat de migdia, i que ja fou en part documentat l'any 2010 més a ponent (UE 2213). En bona part desmuntat arran de la construcció de l'habitació al segle XIII, aquest mur ha permès verificar definitivament que el castell fundacional era més gran del que fins ara se suposava, i que constava també d'un recinte exterior al costat de migdia de l'edifici principal. Al segle XII hi havia, doncs, una estança de 4 m d'ample entre els murs UE 2143 al nord i 2495 al sud, que estava compartimentada en dos àmbits mitjançant un mur en direcció nord-sud (UE 2511) i que comptava amb una llar de planta circular, ubicada a l'est i a tocar d'aquest mur, formada per una solera d'argila endurida i un cercol de pedres (UE 2513/2514/2515/2516).

L'avanç del castell cap al migdia que va tenir lloc al segle XIII va comportar l'enderroc quasi total d'aquestes estances i la construcció del cos format pels sectors 9 i 4, amb una nova muralla sud (UE 2109) i dues torres cantoneres (sectors 10 i 3). Al sector 9 es va habilitar un nou nivell de circulació sobre les antigues restes (UE 2492 i 2535), en el que hi havia retallats cinc forats de pal (UE 2498, 2500, 2502, 2504 i 2506) i que estava en part repavimentat amb alguns anivellaments posteriors (UE 2496 i 2517). Aquesta estança va estar en ús entre el segle XIII, quan fou construïda, i les importants reformes que van tenir lloc a principis del segle XV, que ja foren documentades en les campanyes anteriors.

5.3. Les estructures del sector 13

L'any 2014, sota el rengle de petites estances del costat oest del sector 12 es va documentar una estructura anterior (UE 3057) d'uns 110 cm d'amplada, que discorria

en direcció nord-sud, tot i que una mica esbiaixada. L'any 2016 vam realitzar l'excavació de l'extrem sud del sector amb la idea de documentar la continuació d'aquesta estructura cap a migdia, com així va ser, i es va poder constatar que continuava apareixent per sota del mur perimetral UE 3006 en direcció al veí sector 13, situat encara més al sud. Per tal de seguir documentant l'estructura, l'any 2017 es va endegar l'excavació de l'extrem oest del sector 13. Aquests treballs van permetre documentar en planta la continuació del mur UE 3057 (UE 1156) que, al sud de la cata oberta aquell any, girava cap al sud-est fent un angle obert, en un nou llenç (UE 1157) que seguia cap a sectors no excavats.

Enguany hem ampliat aquesta cata cap a l'est i el sud-est, amb l'objectiu de continuar la documentació en planta del mur UE 1157 sense aprofundir de moment en l'estratigrafia associada. Amb aquesta ampliació la cata ha pres unes dimensions de 7 per 7'50 metres.

S'ha documentat, doncs, un nou tram del llenç UE 1157 en direcció sud-est, amb una amplada d'entre 95 i 110 cm i una longitud fins ara documentada de 660 cm., tot i que cal remarcar que aquesta estructura continua més enllà dels límits de la cata d'enguany. Tanmateix, la dada més rellevant és que, en el seu extrem NW, a tocar de l'angle amb el llenç UE 1156 i pel seu costat extern, aquest mur ha aparegut fortificat amb una mitja torre semicircular de 4 m de llarg per 2'5 m d'ample (UE 1159).

Aquestes estructures revelen clarament l'existència d'un recinte fortificat extern que encerclava pel sud i pel sud-oest l'ampliació del recinte principal del castell efectuada al segle XIII, i delimitaven pel sud un ampli espai davant la muralla de migdia del recinte principal. Aquest espai, després de flanquejar la torre SW, girava cap al nord i continuava entre la capella i la muralla oest (sector 12) fins a l'entrada al recinte principal, oberta en aquest pany de muralla. Per les seves característiques, tot i l'estat arrasat en què l'hem documentat, podria tractar-se de l'accés fortificat al recinte principal del castell des de l'exterior un cop traspasat el fossat.

Desconeixem de moment si aquestes estructures ja existien al segle XII o, per contra, foren construïdes al segle XIII conjuntament amb l'ampliació del recinte principal cap a migdia. Esperem que la continuació de les excavacions permetin dilucidar-ho. En tot cas, el que sí és segur és que la construcció del cos oest al segle XIV (sectors 12 i 15) i el consegüent canvi d'ubicació de l'entrada principal del castell, que va passar al sud-est del sector 9, van comportar l'enderroc d'aquestes estructures l'anivellament del terreny i la total inhabilitació d'aquest antic espai d'accés.

5.4. El sector 12

El costat de ponent del castell (cos oest) és una ampliació del recinte principal i està subdividit en dues estances, una de més gran al sud (sector 12) i una altra al nord (sector 15). Fins l'any 2017 s'havia excavat tot el sector 15, llevat del racó sud-est, mentre que al sector 12 faltava per excavar-hi la meitat de llevant, excepte l'extrem sud. L'any 2018 s'ha endegat l'excavació d'aquest espai, que ha quedat inacabada.

El sector 12 és una gran sala rectangular de 14 per 5'73 m que les campanyes de 2014 i 2016 van revelar que havia estat subdividida al segle XV en set petites estances que n'ocupaven la meitat oest i l'extrem sud (estances 12A a 12G). Aquestes estances se superposaven a un anivellament del segle XIV, pertanyent a la mateixa construcció del cos oest.

La meitat est del sector 12, on hem treballat enguany, era un passadís que donava accés a les set petites estances des de l'entrada a l'estança, ubicada al nord-est. Adossades a la paret est, hi hem documentat, arrencades, quatre cubetes rectangulars de calç, dues de les quals (les situades més al sud, cubetes 1 i 2) contenen encara el contingut en el seu interior. Aquestes cubetes són contemporànies de les set petites estances dels costats oest i sud de la sala, i foren construïdes a les primeres dècades del segle XV en una reforma que va suposar el rebaix del nivell de circulació original de l'estança, del segle XIV. Es va reanivellar l'espai amb una aportació de terres (UE 3085), que també vam documentar l'any 2016 a migdia del sector (UE 3082), però que no hem documentat al centre del passadís, destruït d'antic. Un estrat general d'abandó de finals del segle XV (UE 3074/3079) cobria totes aquestes restes.

6. BIBLIOGRAFIA

AADD: *Els castells catalans*, vol. III, Barcelona, 1971, p. 462-465.

AADD: *Catalunya Romànica*, vol. V, Barcelona, 1991, p. 348.

LLINÀS, J.: "Castell de Sant Iscle (Vidreres, la Selva). Campanyes d'excavació 2012 i 2013", *XII Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Besalú, 2014, p. 423-431.

LLINÀS, J.: "Castell de Sant Iscle (Vidreres, la Selva). Excavacions dels anys 2010 i 2011", *XI Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Girona, 2012, p. 393-399.

LLINÀS, J. "El castell de Sant Iscle (Vidreres, la Selva). Síntesi de deu anys d'excavacions arqueològiques", *V Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya*, 2015, p. 939-954.

LLINÀS, J. "Excavacions arqueològiques al castell de Sant Iscle (Vidreres, la Selva). Campanyes 2014 i 2015. *XIII Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Banyoles, 2016, p. 297-303.

LLINÀS, J. "Excavacions arqueològiques al castell de Sant Iscle (Vidreres, la Selva). Campanyes 2016 i 2017". *XIV Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Caldes de Malavella, 2018, p. 475-483.

LLINÀS, J. "Les excavacions arqueològiques dels anys 2018 i 2019 al castell de Sant Iscle (Vidreres, la Selva)". *XV Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Caldes de Malavella, Castelló d'Empúries, 2020.

LLINÀS, J.: "La capella romànica del castell de Sant Iscle (Vidreres)", *Quaderns de la Selva*, 18, 2006, p. 101-113.

LLINÀS, J.: "L'excavació arqueològica de la capella del castell de Sant Iscle (Vidreres, la Selva)", *VIII Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Roses, 2006, p. 511-516.

LLINÀS, J. i CANYET, J.: "Excavacions arqueològiques al castell de Sant Iscle (Vidreres, la Selva). Campanyes 2006 i 2007", *IX Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, L'Escaló-Empúries, 2008, p. 397-404.

LLINÀS, J. i CANYET, J.: "Les campanyes d'excavació dels anys 2008 i 2009 al castell de Sant Iscle (Vidreres, la Selva)", *X Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Arbúcies, 2010, p. 441-449.

LLINÀS, J.; FORMIGA, J. i GASCONS, N.: *La capella del castell de Sant Iscle de Vidreres*, Ajuntament de Vidreres, 2007.

ANNEX 1

DESCRIPCIÓ ANTROPOLÒGICA DELS ENTERRAMENTS MEDIEVALS DEL CASTELL DE SANT ISCLE (VIDRERES, LA SELVA)

CAMPANYA 2018

E44. UE 2509

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa simple retallada al subsòl natural. L'individu va ser inhumat en decúbit supí o dorsal, orientat O-E (cap a l'oest i peus a l'est), amb les cames semiflexionades, els braços estirats al costat del cos i el crani mirant a l'esquerra.

Estat de conservació i grau de preservació

Tant la fossa com l'individu s'han trobat en mal estat de conservació, especialment la part inferior, on ha desaparegut la cama dreta.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu infantil. La llargada documentada de l'esquelet és de 64 cm, la del fèmur esquerre és de 12 cm, la del fèmur dret de 10 cm i la de l'húmer dret de 8 cm.

E46. UE 2522

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa amb capçalera diferenciada (tipus antropomorf) retallada al subsòl natural. L'individu va ser inhumat en decúbit supí o dorsal, orientat SW-NE (cap al SW i peus al NE), amb els braços estirats al costat del cos i el crani mirant a l'esquerra. S'aprecia la mandíbula laxa i les vèrtebres laxes a nivell lumbar. La resta de les connexions són estretes, i la clavícula i l'esternó han aparegut caiguts.

Estat de conservació i grau de preservació

Tant la fossa com l'individu s'han trobat en força bon estat de conservació. No hem documentat les extremitats inferiors, que continuen per sota del mur UE 2143, assentat en part sobre l'enterrament.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu adult. La llargada documentada de l'esquelet (fins a la pelvis) és de 90 cm. La llargada de l'húmer esquerre és de 32'2 cm i l'amplada de la pelvis és de 33 cm.

E47. UE 2525

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa simple retallada al subsòl natural. L'individu va ser inhumat en decúbit supí o dorsal, orientat O-E (cap a l'oest i peus a l'est), amb les cames estirades i els braços estirats al costat del cos. El crani, esberlat, aparentment estava en vista superior.

Estat de conservació i grau de preservació

Tant la fossa com l'individu s'han trobat en mal estat de conservació. Els fèmurs estaven lleugerament desplaçats.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu infantil. La llargada total conservada de l'esquelet és de 70 cm, la del fèmur esquerre (sense epífisi) és de 14'2 cm i la del cúbit esquerre de 9'5 cm.

E48. UE 2529

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa simple retallada al subsòl natural i delimitada amb algunes pedres, que se superposen a un extrem de la fossa de l'E51. L'individu va ser inhumat en decúbit supí o dorsal, orientat NW-SE (cap al NW i peus al SE), amb les cames estirades, els braços estirats al costat del cos i el crani lleugerament tombat cap a la dreta.

Estat de conservació i grau de preservació

Tant la fossa com l'individu s'han trobat en relatiu bon estat de conservació.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu infantil, de 3 a 5 anys. La llargada total conservada de l'esquelet és de 83 cm, la del fèmur esquerre (sense epífisi) és de 16'2 cm, la del fèmur dret (sense epífisi) és de 16'4 cm i la de la tíbia dreta és de 12'6 cm.

E49. UE 2537

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa amb capçalera diferenciada (tipus antropomorf) retallada al subsòl natural. L'individu va ser inhumat en decúbit supí o dorsal, orientat

SW-NE (cap al SW i peus al NE), amb les cames estirades, els braços estirats al costat del cos, però lleugerament flexionats i amb les mans a la zona pèlvica, i el crani en vista superior. La pelvis és tancada i en connexió.

Estat de conservació i grau de preservació

Tant la fossa com l'individu s'han trobat en relatiu bon estat de conservació, llevat del crani.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu adult. La llargada total conservada de l'esquelet és de 157 cm, la del fèmur dret és de 41'5 cm i la de la tibia dreta de 34'7 cm.

E50. UE 2540

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa simple retallada al subsòl natural i delimitada a la capçalera amb una pedra clavada. L'individu va ser inhumat en decúbit supí o dorsal, orientat W-E (cap a l'oest i peus a l'est), amb les cames semiflexionades, els braços estirats al costat del cos i el crani tombat cap a la dreta.

Estat de conservació i grau de preservació

Tant la fossa com l'individu s'han trobat en mal estat de conservació.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu infantil, menor d'un any. La llargada total conservada de l'esquelet és de 56 cm.

E51. UE 2543

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa simple retallada al subsòl natural. L'individu va ser inhumat en decúbit supí o dorsal, orientat W-E (cap a l'oest i peus a l'est), amb les cames estirades, els braços estirats al costat del cos i el crani tombat cap a la dreta. A l'extrem inferior de la fossa se li superposaven pedres de la fossa de l'E48, sense arribar a afectar-la.

Estat de conservació i grau de preservació

Tant la fossa com l'individu s'han trobat en mal estat de conservació.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu infantil. La llargada total conservada de l'esquelet és de 60 cm i la de la tíbia esquerra de 9,4 cm.

E52. UE 2546

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa simple retallada al subsòl natural, orientada NW-SE. A l'extrem SE de la fossa se li superposaven pedres de la fossa de l'E48, sense arribar a afectar-la.

Estat de conservació i grau de preservació

Tant la fossa com l'individu s'han trobat en molt mal estat de conservació, fet que no permet realitzar-ne l'estudi antropològic.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu perinatal.

E53. UE 2549

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa simple retallada al subsòl natural. L'individu estava orientat W-E (amb el cap a l'oest i els peus a l'est).

Estat de conservació i grau de preservació

La fossa s'ha trobat en mal estat de conservació, i la disposició dels ossos de l'esquelet, tot i que estaven ben conservats, s'han localitzat en disposició molt barrejada.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu infantil, possiblement un fetus a terme.

E54. UE 2552

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa simple retallada al subsòl natural. L'individu estava orientat W-E (amb el cap a l'oest i els peus a l'est).

Estat de conservació i grau de preservació

La fossa s'ha trobat en molt mal estat de conservació, i la disposició dels ossos de l'esquelet, tot i que estaven ben conservats, estaven bastant remoguts.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu infantil, possiblement un fetus a terme.

E55. UE 2555

Pràctica d'enterrament i tafonomia

Inhumació individual primària en fossa simple retallada al subsòl natural. L'individu va ser inhumat en decúbit supí o dorsal, orientat W-E (amb el cap a l'oest i els peus a l'est), amb les cames estirades, els braços estirats al costat del cos, una mica flexionats. El crani estava esberlat.

Estat de conservació i grau de preservació

Tant la fossa com l'individu s'han trobat en relatiu bon estat de conservació, tot i que el crani estava esberlat i la cama dreta rotada cap a la dreta.

Determinació d'edat i estatura

Es tracta d'un individu infantil, d'uns 2-4 anys. La llargada total conservada de l'esquelet és de 71 cm, la de l'húmer dret (sense epífisi) és d'11 cm, la del fèmur dret de 13,8 cm, la del fèmur esquerre de 14 cm i la de la tibia dreta d'11 cm.

26. Enterrament 44.

27. Enterrament 46.

28. Enterrament 47.

29. Enterrament 48.

30. Enterrament 49.

31. Enterrament 50.

32. Enterrament 51.

33. Enterrament 53.

34. Enterrament 54.

35. Enterrament 55.

ANNEX 2

MATERIAL ARQUEOLÒGIC INVENTARI I DIBUIX

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment	CASTELL DE SANT ISCLE	Campanya	2018	Sector	21
Municipi	VIDRERES			U.E.	1154
Comarca	LA SELVA	Cronologia	1400-1450		

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Esmaltada blanca			1			1	1	
Blau valencià	1					1	1	
Comuna reduïda a torn					1	1	1	
TOTALS						3	3	

MATERIAL NO CERÀMIC

Fauna terrestre	1	os
Ferro	1	clau
Vidre	1	s.f.
Arrebossat pintat	1	frag.

OBSERVACIONS

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment **CASTELL DE SANT ISCLE** Campanya **2018** Sector 13
 Municipi **VIDRERES** **U.E. 1155**
 Comarca **LA SELVA** Cronologia 1375-1425

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Esmaltada blanca	3				2	5	4	
Verd i manganès	2	1			4	7	4	
Blau valencià	2					2	2	
Vidrada	1				2	3	2	
Comuna oxidada a torn				1	2	3	2	vessador
Reduïda de cuina		2			23	25	2	
TOTALS						45	16	

MATERIAL NO CERÀMIC

Fauna terrestre	5	ossos
Vidre	1	s.f.

OBSERVACIONS

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment **CASTELL DE SANT ISCLE** Campanya **2018** Sector **9**
 Municipi **VIDRERES** U.E. **2492**
 Comarca **LA SELVA** Cronologia **segle XIII**

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Reduïda de cuina					8	8	1	
TOTALS						8	1	

MATERIAL NO CERÀMIC

Fauna terrestre	8	ossos
Restes antropològiques	1	fragment de crani
Vidre	1	s.f.

OBSERVACIONS

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment	CASTELL DE SANT ISCLE	Campanya	2018	Sector	9
Municipi	VIDRERES			U.E.	2499
Comarca	LA SELVA			Cronologia	segle XIV

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Verd i manganès	1					1	1	
TOTALS						1	1	

MATERIAL NO CERÀMIC

OBSERVACIONS

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment	CASTELL DE SANT ISCLE	Campanya	2018	Sector	9
Municipi	VIDRERES			U.E.	2507
Comarca	LA SELVA	Cronologia	s. XIII - XV		

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Reduïda de cuina		1				1	1	cuita oxidoreductora
TOTALS						1	1	

MATERIAL NO CERÀMIC

OBSERVACIONS

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment	CASTELL DE SANT ISCLE	Campanya	2018	Sector	9
Municipi	VIDRERES			U.E.	2517
Comarca	LA SELVA			Cronologia	1250 - 1400

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Vidrada					1	1	1	
Reduïda de cuina	1			1		16	3	
Oxidada de cuina			1			1	1	
Comuna oxidada a torn					1	1	1	
TOTALS						19	6	

MATERIAL NO CERÀMIC

Fauna terrestre	11	10 ossos, 1 dents
Ferro	1	clau
Vidre	3	s.f.

OBSERVACIONS

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment **CASTELL DE SANT ISCLE** Campanya **2018** Sector **9**
 Municipi **VIDRERES** U.E. **2532**
 Comarca **LA SELVA** Cronologia **segle XIII**

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Reduïda de cuina		1			9	10	2	
TOTALS						10	2	

MATERIAL NO CERÀMIC

Fauna terrestre	6	4 ossos, 2 dents
Ferro	1	clau

OBSERVACIONS

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment **CASTELL DE SANT ISCLE**

Campanya **2018**

Sector 9

Municipi **VIDRERES**

U.E. 2541

Comarca **LA SELVA**

Cronologia segles IX - XI

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Reduïda de cuina					1	1	1	cuita oxidoreductora
TOTALS						1	1	

MATERIAL NO CERÀMIC

OBSERVACIONS

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment **CASTELL DE SANT ISCLE** Campanya **2018** Sector 9
 Municipi **VIDRERES** **U.E.** 2556
 Comarca **LA SELVA** Cronologia segles IX-XI

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Reduïda de cuina					1	1	1	
TOTALS						1	1	

MATERIAL NO CERÀMIC

OBSERVACIONS

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment **CASTELL DE SANT ISCLE** Campanya **2018** Sector **12**
 Municipi **VIDRERES** U.E. **3079**
 Comarca **LA SELVA** Cronologia **Finals s. XV**

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Esmaltada blanca	2					2	2	1 amb nansa d'orelles
Blau valencià		1				1	1	
Blau i reflexos	1					1	1	
Reflexos metàl·lics		1				1	1	
Blau català	3				2	5	4	
Vidrada	1				2	3	2	
Comuna oxidada a torn					2	2	1	
Reduïda de cuina	3	3	4		20	30	11	
TOTALS						45	23	

MATERIAL NO CERÀMIC

Fauna terrestre	10	9 ossos, 1 dent
Ferro	1	clau
Vidre	3	1 v., 2 s.f.

OBSERVACIONS

INVENTARI DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Jaciment	CASTELL DE SANT ISCLE	Campanya	2018	Sector	12
Municipi	VIDRERES			U.E.	3085
Comarca	LA SELVA			Cronologia	Princ. s. XV

MATERIAL CERÀMIC

Tipus ceràmic	Vores	Bases	Nans	Altres	S/F	TOTAL FRAG.	TOTAL IND.	Observacions
Blau valencià					1	1	1	
Vidrada	1					1	1	
Comuna oxidada a torn					1	1	1	
Reduïda de cuina		2			4	6	3	
TOTALS						9	6	

MATERIAL NO CERÀMIC

Fauna terrestre	3	ossos
Fauna malacològica	1	frag. de cargol marí
Ferro	2	s.f.

OBSERVACIONS

LÀMINES DE DIBUIX DE MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Làmina 1

UE 1155

1. Verd i manganès

UE 3079

2. Blau valencià

Làmina 2

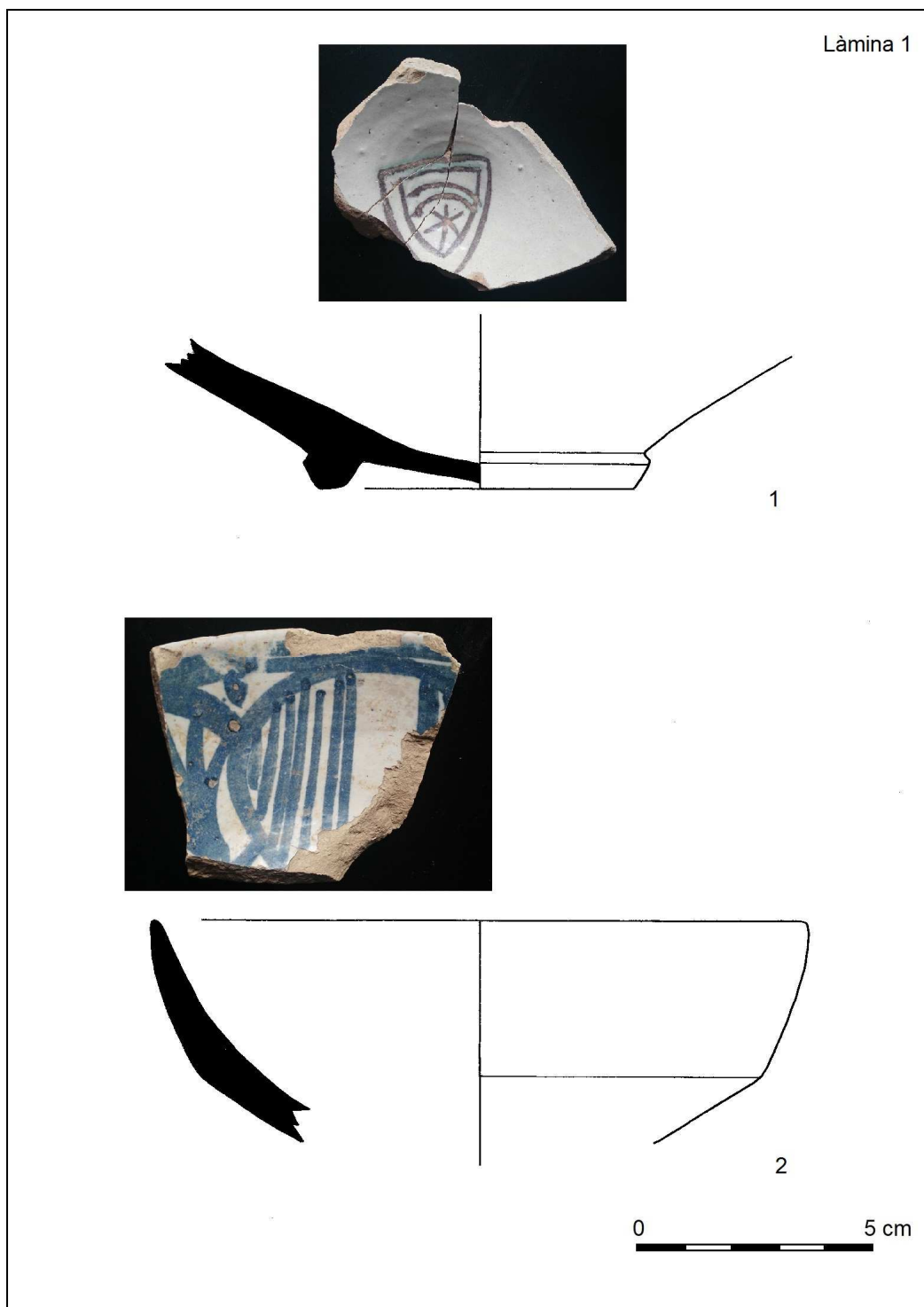
UE 3079

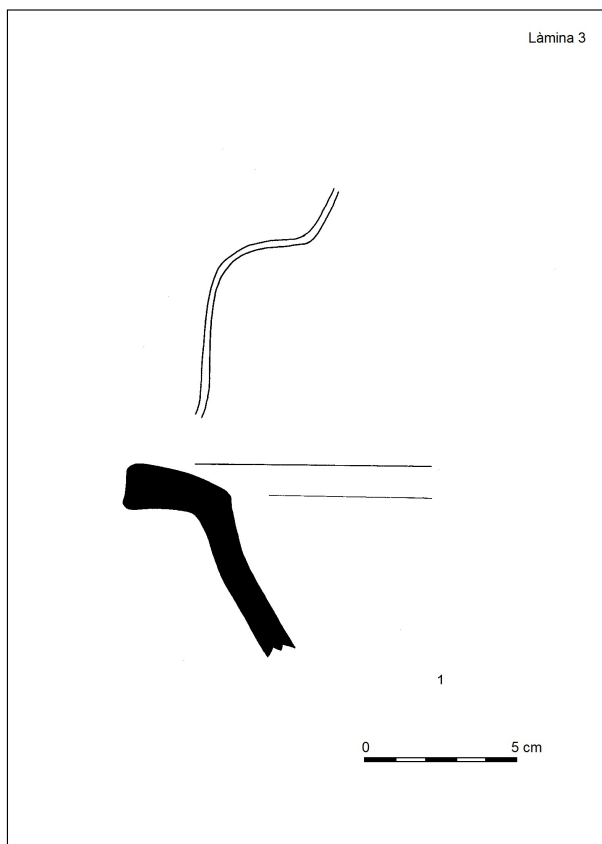
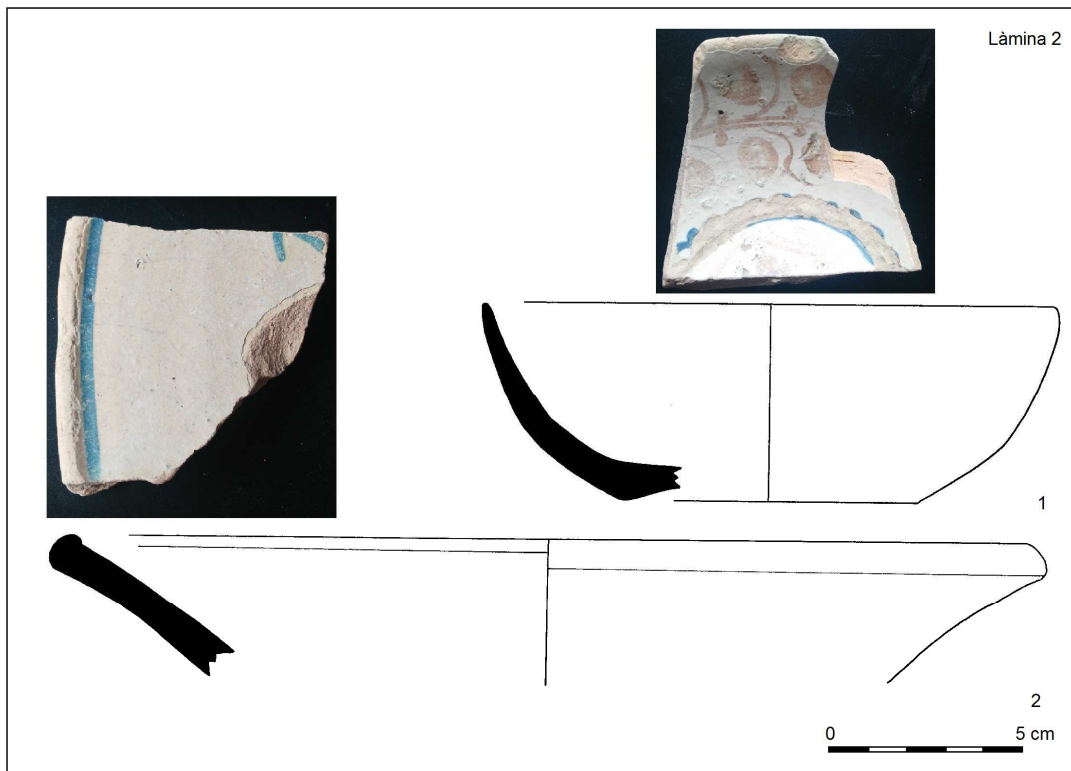
1. Blau i reflexos
2. Blau català

Làmina 3

UE 3079

1. Reduïda de cuina

ANNEX 3

INVENTARI FOTOGRÀFIC

CASTELL DE SANT ISCLE-2018
Vidreres, la Selva
INVENTARI FOTOGRÀFIC

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
421	D.		9	2018	2492,498,500,502,504,506	Joan Llinàs
Tema: Forats de pal al NE del sector, excavats.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
422	D.	S, E, N	9	2018	2492,496, murs, forats pal	Joan Llinàs
Tema: General NE del sector, amb nivells d'ús anteriors a les reformes baixmedievales.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
423	D.	E	9	2018	2508, 2509, 2510	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 44, amb l'esquelet.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
424	D.	E	9	2018	2510, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 44. Fossa.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
425	D.	S, N, E	9	2018	2511, 2513, 2514, 2515	Joan Llinàs
Tema: Llar al NE del sector, amb la solera.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
426	D.	SE	9	2018	2527, 2528, 2530	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 48, abans de l'excavació.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
427	D.	E, S	9	2018	2518, 2519, 2520	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 45 (ossera), amb els ossos in situ.						

CASTELL DE SANT ISCLE-2018
 Vidres, la Selva

INVENTARI FOTOGRÀFIC

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
428	D.	S, N, E	9	2018		Joan Llinàs
Tema: General meitat est del sector sota les UE 2492 i 2517 (nivells castell fundacional).						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
430	D.	W, S	9	2018	2495, 2531, 2532, 2533	Joan Llinàs
Tema: General del SE del sector sota 2517 (mur fundacional, nivell circulació i bossada).						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
431	D.	W, S	9	2018	2495, 2531	Joan Llinàs
Tema: Nivell de circulació al racó SE del sector, sota 2517.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
432	D.	N	9	2018	2143, 2519, 2522, 2523	Joan Llinàs
Tema: Darreres restes de l'enterrament 45 sobre l'esquelet de l'enterrament 46.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
433	D.	N	9	2018	2143, 2521, 2522, 2523	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 46, amb l'esquelet.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
434	D.	N	9	2018	2143, 2521, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 46. Fossa						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
435	D.	E	9	2018	2524, 2525	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 47, amb l'esquelet.						

CASTELL DE SANT ISCLE-2018
 Vidreteres, la Selva

INVENTARI FOTOGRÀFIC

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
436	D.	E	9	2018	2524, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 47. Fossa.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
437	D.	E	9	2018	2527, 2528, 2529	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 48, amb l'esquelet.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
438	D.	N, S	9	2018	2513, 2516	Joan Llinàs
Tema: Llar al NE del sector, sota la solera.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
439	D.	E	9	2018	2527, 2528, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 48. Estructura de pedres i fossa.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
440	D.	S	9	2018	2511,2513,2515,2533,2534	Joan Llinàs
Tema: Llar al NE del sector excavada, amb el forat interior per excavar.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
441	D.	S, N	9	2018	2511, 2513, 2515, 2533	Joan Llinàs
Tema: Llar al NE del sector totalment excavada.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
442	D.	N	9	2018	2536, 2537	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 49, amb l'esquelet.						

CASTELL DE SANT ISCLE-2018
Vidres, la Selva
INVENTARI FOTOGRÀFIC

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
443	D.	N	9	2018	2536, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 49. Fossa.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
445	D.	NE	9	2018	2539, 2540	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 50, amb l'esquelet.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
446	D.	NE	9	2018	2539, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 50. Fossa.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
447	D.	NE	9	2018	2542, 2543, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 51, amb l'esquelet.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
448	D.	NE	9	2018	2542, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 51. Fossa.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
449	D.	E	9	2018	2545, 2546, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 52, amb l'esquelet.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
450	D.	E	9	2018	2545, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 52. Fossa.						

CASTELL DE SANT ISCLE-2018
 Vidres, la Selva

INVENTARI FOTOGRÀFIC

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
451	D.	E, W	9	2018	2527,2531,2542,2545,RM	Joan Llinàs
Tema: Conjunt de fosses dels enterraments 48, 49, 50 i 51.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
452	D.	N, S	12	2018	3085, 3101 a 3107, murs	Joan Llinàs
Tema: General costat est del sector sota 3079.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
453	D.	N	12	2018	3085, 3076, 3066	Joan Llinàs
Tema: Estrat sota 3079, al sud de la cata.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
454	D.	NW,SW	12	2018	3076 a 3078, 3101 a 3107	Joan Llinàs
Tema: Conjunt de les quatre cubetes a tocar del mur est del sector.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
455	D.	W	12	2018	3076 a 3078, 3101, murs	Joan Llinàs
Tema: Cubetes 1 i 2.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
456	D.	W	12	2018	3019, 3101, murs	Joan Llinàs
Tema: Cubeta 2.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Anv</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
457	D.	W	12	2018	3103, 3104, 3107	Joan Llinàs
Tema: Cubetes 3 i 4.						

CASTELL DE SANT ISCLE-2018
 Vidreteres, la Selva

INVENTARI FOTOGRÀFIC

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
458	D.	W	12	2018	3103, 3107	Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Cubeta 3.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
459	D.	W	12	2018	3103, 3104	Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Cubeta 4.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
460	D.	E	9	2018	2548, 2549	Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Enterrament 53, amb l'esquelet.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
461	D.	E	9	2018	2548, RM	Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Enterrament 53. Fossa.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
462	D.	E	9	2018	2551, 2552, RM	Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Enterrament 54, amb l'esquelet.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
463	D.	E	9	2018	2551, RM	Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Enterrament 54. Fossa.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
464	D.	N, W, S	9	2018	Murs, retalls, RM.	Joan Llinàs
<u>Tema:</u> General quadrant NE del sector al final de l'excavació.						

CASTELL DE SANT ISCLE-2018
 Vidres, la Selva

INVENTARI FOTOGRÀFIC

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
465	D.	N, S	9	2018	2511, 2513, 2154	Joan Llinàs
Tema: Detall mur fundacional, estructura de la llar i cisterna.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
466	D.	E	9	2018	2554, 2555	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 55, amb l'esquelet.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
467	D.	E	9	2018	2554, RM	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 55. Fossa.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
468	D.	N, S	13	2018	1156, 1157, 1158, 1159	Joan Llinàs
Tema: Muralla i torre preexistents a l'oest del sector.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
469	D.		13	2018	1158	Joan Llinàs
Tema: Detall de la torre preexistent,						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
470	D.	N, S, W	12	2018	3108, 3109, murs	Joan Llinàs
Tema: Costat sud de la cata, camb les cubetes 1 i 2 i l'estrat 3109 al final de la campanya.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
471	D.	E, W	9	2018	2495, 2557, 2558, 2560	Joan Llinàs
Tema: Enterrament 56. Detall del crani.						

CASTELL DE SANT ISCLE-2018
Vidres, la Selva
INVENTARI FOTOGRÀFIC

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
472	D.	W, S, N	9	2018	Murs, RM	Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Racó SE del sector al final de l'excavació.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
473	D.	W, N	9	2018		Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Mur fundacional i enterraments 56 a 59 abans de la seva excavació.						

<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
474	D.	E, W	9	2018		Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Hipotètic enterrament 57, abans de l'excavació.						

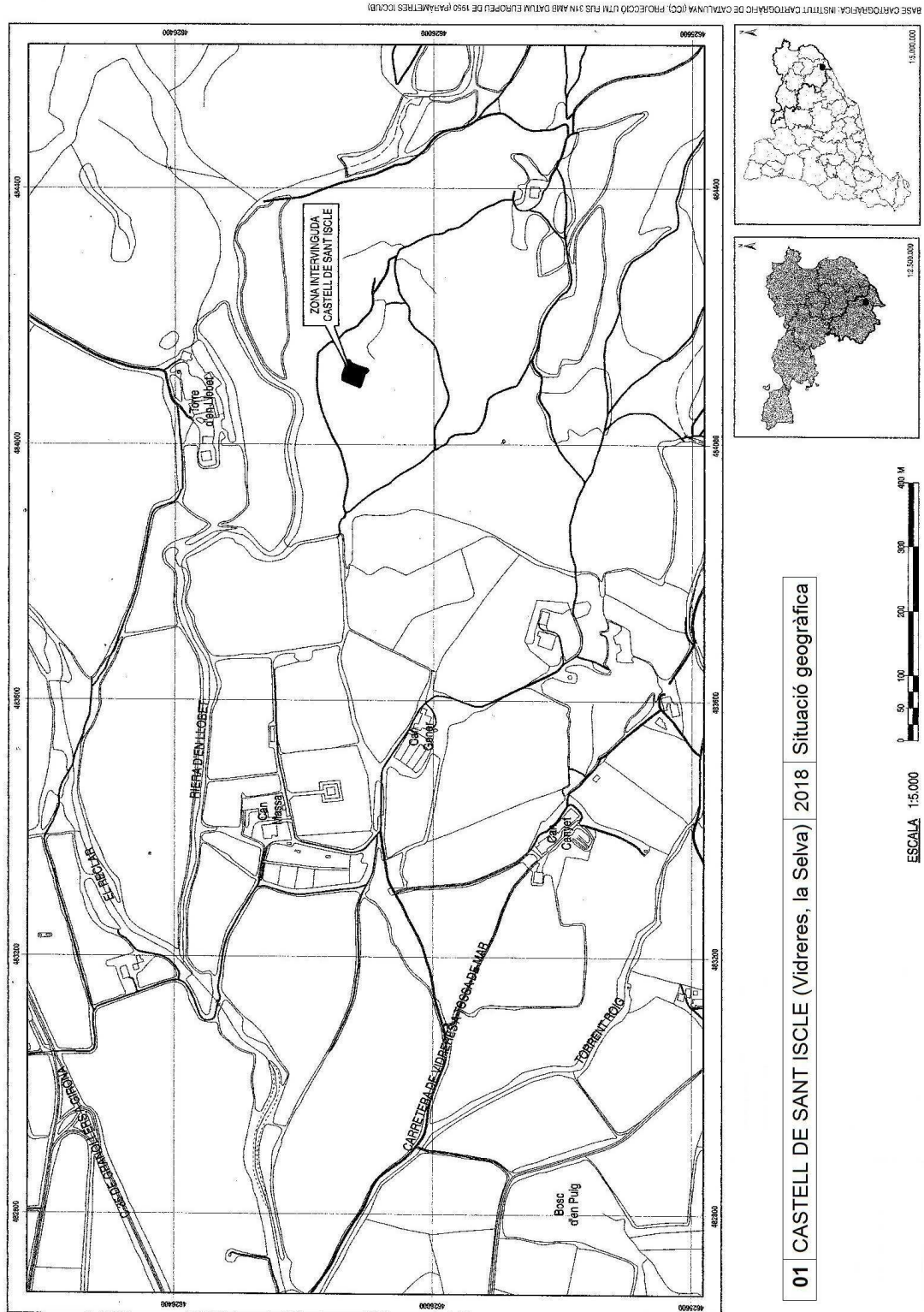
<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
475	D.	E, W	9	2018		Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Hipotètic enterrament 58, abans de l'excavació.						

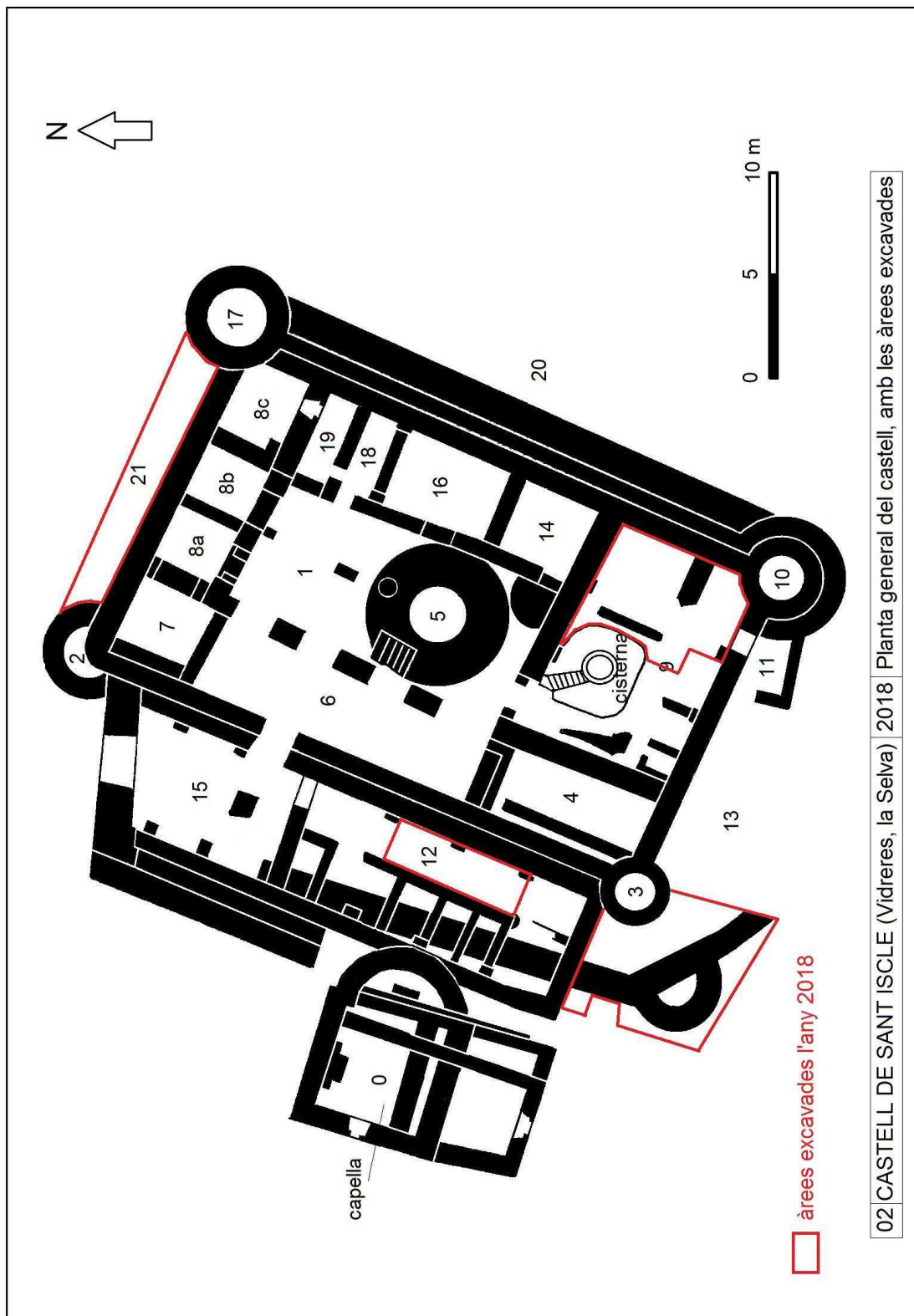
<u>Nº Foto.</u>	<u>Tipus</u>	<u>Vista de</u>	<u>Sector</u>	<u>Any</u>	<u>U.E.</u>	<u>Autor</u>
476	D.	E, W	9	2018		Joan Llinàs
<u>Tema:</u> Hipotètic enterrament 59, abans de l'excavació.						

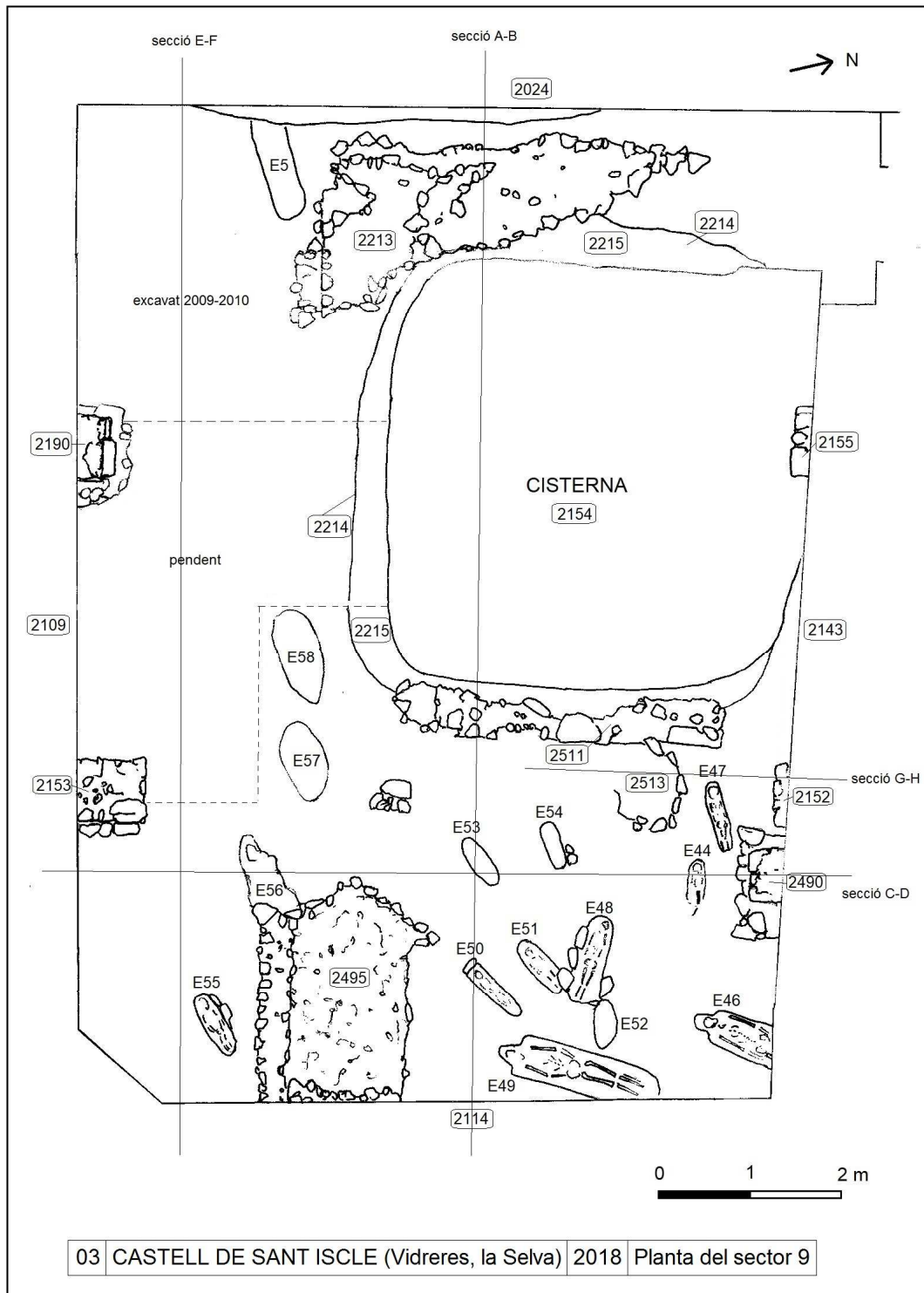

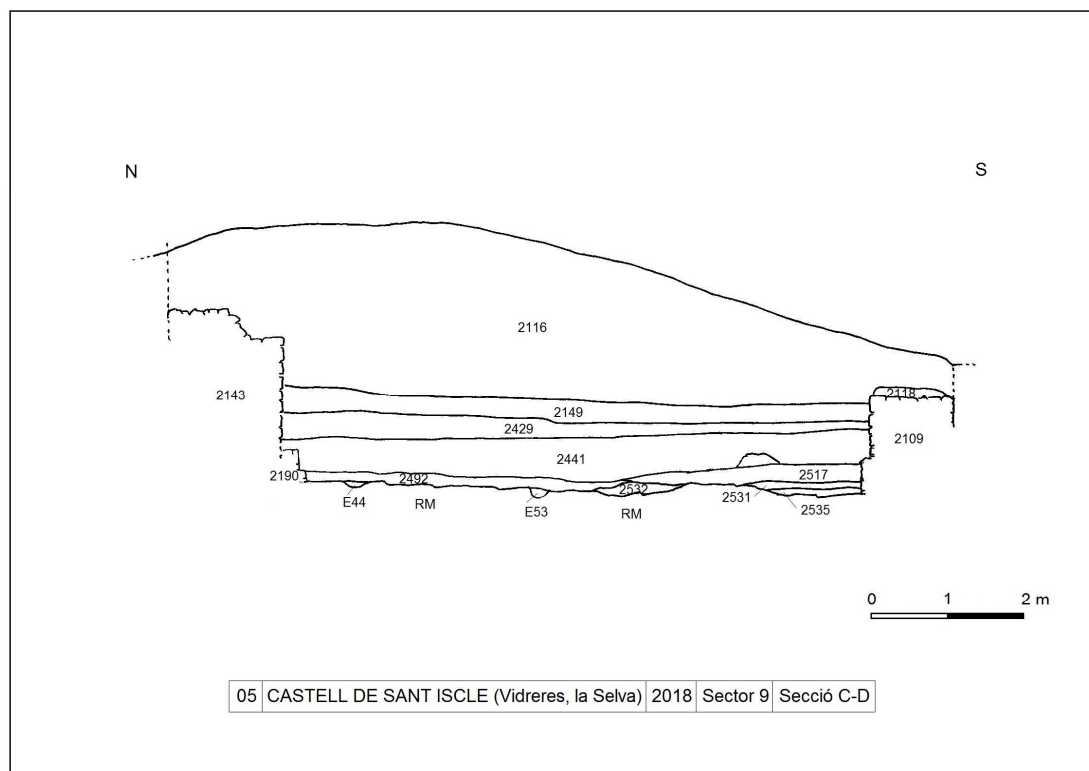
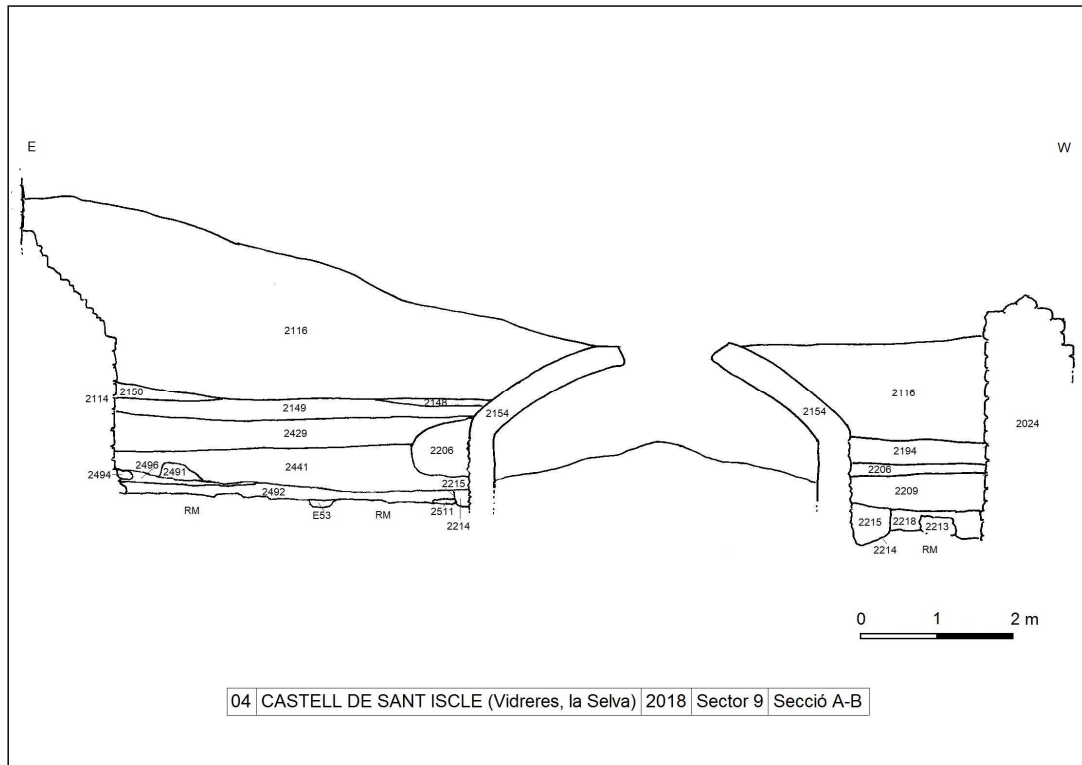
ANNEX 4

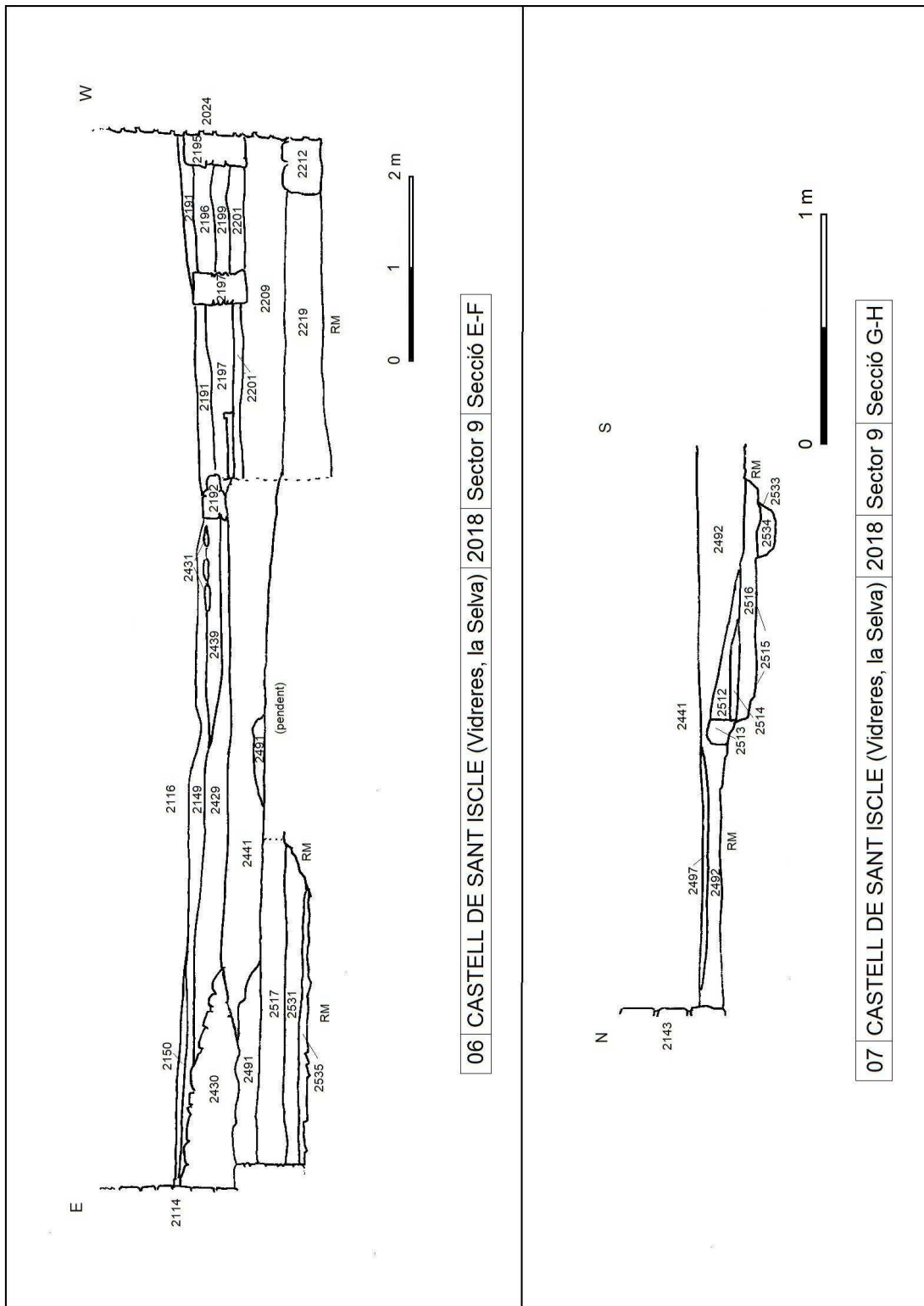
PLANIMETRIA

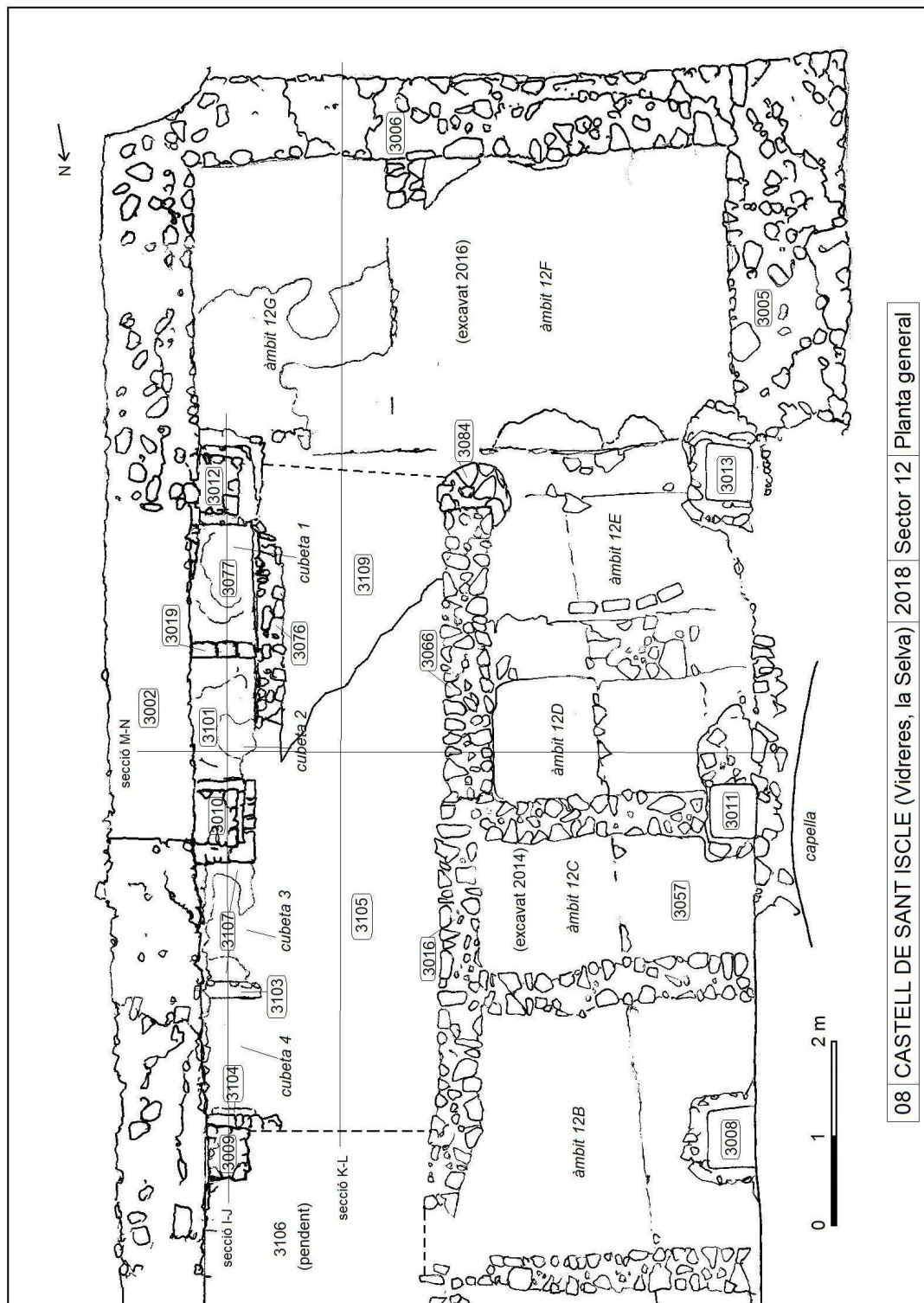

08 CASTELL DE SANT ISCLE (Vidreres, la Selva) 2018 Sector 12 Planta general

